T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DİLBİLİM ANABİLİM DALI

KOŞAÇ TÜMCELERİ: EVRENSEL DİLBİLGİSİ ÇERÇEVESİNDE TÜRKÇE VE ÇİNCENİN KARŞILAŞTIRILMASI

Yükseklisans Tezi

Chien-Hsun Chen

Ankara-2006

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DİLBİLİM ANABİLİM DALI

KOŞAÇ TÜMCELERİ: EVRENSEL DİLBİLGİSİ ÇERÇEVESİNDE TÜRKÇE VE ÇİNCENİN KARŞILAŞTIRILMASI

Yüksek Lisans Tezi

Chien-Hsun Chen

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Nadir Engin Uzun

Ankara-2006

Chen, Chien-Hsun, Koşaç Tümceleri: Evrensel Dilbilgisi Çerçevesinde Türkçe ve Çince Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. Nadir Engin Uzun, 86 s.

Koşaç tümcesinin sözdizimi üzerine son otuz yılda bir çok çalışma yapılmıştır. Heggie (1987, 1988) İngilizce koşaç tümceleri için kapsamlı bir teori ortaya koymuştur. Heggie'den sonra Heycock (1994), Rothstein (1995, 2001), Moro (1997), Heycock ve Kroch (1997, 1999), Löbel (2000), Partee (2000), Adger & Ramchand (2001), Mikkelsen (2004), Den Dikken'ın (2006) yaptıkları çalışmalar koşaç tümcelerinin sözdizimine büyük katkıda bulunmuştur.

Bu tezde Çince ve Türkçenin koşaç tümceleri incelenmektedir. Wang (1943), Chao (1968), Tang (1979), Li & Thompson (1982), Huang (1988) ve Hsieh (1997, 2002) Çincenin koşaç tümcelerini ayrıntılı bir sekilde çalışmışlardır. Ancak Huang (1988) ve Hsieh'in (1997) çalışmaları hariç, diğer çalışmalarda koşaç tümcelerinin sözdizimine pek değinilmemektedir. Türkçedeki koşaç tümcelerine dair çalışmalar ise Konfilt (1997) ve Uzun (2003, 2004) tarafından yapılmıştır.

Bu tezin amacı Çince ve Türkçenin koşaç tümcelerinin sözdizimini incelemek ve daha verimli dil olguları ortaya çıkarmaktır. Böylelikle koşaç tümceleri bu şekilde daha anlaşılır bir duruma gelecektir.

Anahtarsözcükler: Çince, Türkçe, Koşaç, Koşaç Tümcesi, Tersinleme

Chen, Chien-Hsun, Copular Sentences: Comparison of Turkish and Chinese in Universal Grammar, Master's Thesis, Advisor: Assoc. Prof. Nadir Engin Uzun, 86 p.

There are a lot of works on copular sentences in last 30 years. Heggie (1987, 1988) provides a unified theory of English copular structures. After Heggie, Heycock (1994), Rothstein (1995, 2001), Moro (1997), Heycock & Kroch (1997, 1999), Löbel (2000), Partee (2000), Adger & Ramchand (2001), Mikkelsen (2004), Den Dikken (2006) are also provides a lot contribution to copular sentences.

In this Dissertation we will investigate the copular sentences in Chinese and Turkish. Wang (1943), Chao (1968), Tang (1979), Li & Thompson (1982), Huang (1988) and Hsieh (1997, 2002) have given a lot of efforts on Chinese copular sentences. However, only Huang (1988) and Hsieh (1997) talk about the syntax of copular sentence. There are few works in Turkish copula sentences, we can find the works from Konfilt (1997) and Uzun's (2003, 2004).

In this dissertation, our aim is to provide the syntax of copular sentences in Chinese and Turkish.

Keywords: Chinese, Turkish, copula, copular sentences, inversion

1. Giriş

1.0 Giriş

Koşaç (copula) tümcesinin sözdizimi üzerine son otuz yılda bir çok çalışma yapılmıştır. Heggie (1987, 1988) İngilizce koşaç tümceleri için kapsamlı bir teori ortaya koymuştur. Heggie'den sonra Heycock (1994), Rothstein (1995, 2001), Moro (1997), Heycock ve Kroch (1997, 1999), Löbel (2000), Partee (2000), Adger & Ramchand (2001), Mikkelsen (2004), Den Dikken'ın (2006) yaptıkları çalışmalar koşaç tümcelerinin sözdizimine büyük katkıda bulunmuştur.

Bu tezde Çince ve Türkçenin koşaç tümceleri incelenmektedir. Wang (1943), Chao (1968), Tang (1979), Li & Thompson (1982), Huang (1988) ve Hsieh (1997, 2002) Çincenin koşaç tümcelerini ayrıntılı bir sekilde çalışmışlardır. Ancak Huang (1988) ve Hsieh'in (1997) çalışmaları hariç, diğer çalışmalarda koşaç tümcelerinin sözdizimine pek değinilmemektedir. Türkçedeki koşaç tümcelerine dair çalışmalar ise Konfilt (1997) ve Uzun (2003, 2004) tarafından yapılmıştır.

Bu tezin amacı Çince ve Türkçenin koşaç tümcelerinin sözdizimini incelemek ve daha verimli dil olguları ortaya çıkarmaktır. Böylelikle koşaç tümceleri bu şekilde daha anlaşılır bir duruma gelecektir.

1.1 Temel Kavramlar

Bu bölümde tez ile ilgili bazı temel kavramlara değinilmektedir. İlk önce YÜKLEMLEME (predication), ÖZNE ve YÜKLEM kavramları anlatılacaktır—bu üç kavramın sözdizim kurallarına uygun olarak kurulması gerekmektedir. Daha sonra koşacın anlam taşımaması, Türkçe koşacının ZAMAN (tense) Çince koşacının ise GÖRÜNÜŞ (aspect) taşıması gerekmektedir.

1.1.1 YÜKLEMLEME, Özne ve Yüklem

Koşaç tümcelerinin sözdizimi YÜKLEMLEMEnin sözdiziminden birisidir. Dolayısıyla ilk önce bazı YÜKLEMLEME kavramlarını anlamamız gerekmektedir.

YÜKLEMLEMEnin sözdizimi örnek (1)de görüldüğü gibi iki dala ayrılmaktadır, biri özne, diğeri yüklemdir. Platon tümcenin özne ve yüklemden oluştuğunu belirtmektedir. Aristo, Platon'un bu düşüncesinden yola çıkarak özne ve yüklemin dilbilgisinde ve mantıkta önemli rol oynadığı söylemektedir.

(1) YÜKLEMLEME

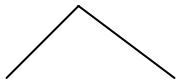

Özne Yüklem

Özne ve yüklem arasındaki ilişkiler genelde anlambilim ve kullanımbilim temellerine göre değerlendirilmektedir. Rothstein'e (2001) göre ise özne ve yüklem arasındaki ilişkiler anlambilim ve kullanımbilimden bağımsız olup, özne ve yüklem arasındaki yapı anlambilimsel ilişkiyi anlatan sözdizim değil, sadece sade bir yapısal özelliktir. Kullanımbilim açısından ise, bir önerme (proposition) yapısında, özne ve yüklem arasındaki yapılar, odak (focus) ve konunun (topic) ilişkisinden değil, sözdizimsel kısıtlamalardan kurulmaktadır.

Bu tezde Den Dikken'den (2006) yola çıkarak özne ve yüklemin tanımları verilmektedir. Yüklem öznenin özelliklerini anlatan sözdizimsel öğedir. Özne ise, kısaca, yüklem tarafından anlatılan sözdizimsel öğedir. Ancak bu özne ne Williams'ın (1980) söylediği dışsal rol (bunun için *düş-* ve *öl-* gibi eylemlerin öznesi bulunmaktadır) ne de dilbilgisel öznedir. Dolayısıyla bir tümcenin özne pozisyonundaki öğesi özne olmayabilmektedir: örneğin '*güzel bir çiçek*' tümcesinde,

çiçek tümcenin öznesidir, dilbilgisel öznesi değildir. Benzer şekilde, konu-yorum yapısında konu yorumun öznesidir, ancak konunun dilbilgisel özne olması gerekmemektedir. Özne ve yüklem arasındaki çift dallı yapı, Rothstein'ın (2001) belirttiği gibi, sözdizimsel kısıtlamalara göre kurulmaktadır.

1.1.2 Koşaç

Literatürlerde koşacı analiz etmek için iki yol bulunmaktadır: (i) tek koşaç, çeşitli yapılar/türetimler; (ii) çeşitli koşaç yaklaşımı.

İlk üretici çalışmalarda koşacın çeşitliliği çalışmanın gereğine göre oluşmaktadır. Huddleston (1971) nitelemeli (predicational) ve belirtmeli (specificational) sözde-ayrık tümcenin ayrımını yapmak için sözde-ayrık tümcelerde kullanılan iki çeşit koşacın bulunduğundan söz etmiştir. Bunlar "yoğun koşaç" (intensive copular) ile "eşitlemeli (eqautive) koşaç"tır. Ayrıca bir de tanıtmalı (identificational) koşacı önermektedir. Huddleston Halliday'ın (1967) yaptığı koşaç tipolojisini izleyerek bu üçlü ayrımı yapmaktadır. Bolinger (1972) koşacın tipolojisini eşitlemeli koşaç, yer koşacı ve eşitlemeli olmayan koşaç olarak önermiştir. Akmajian (1979) ve Higgins (1979) ise iki çeşit koşacın bulunduğunu söylemektedir.

Seuren (1985) nitelemeli koşaç ve eşitlemeli koşaçtan başka belirtmeli koşacın da gerektiğini önermektedir. Safir (1985) İlkeler ve Değiştirgenler Kuramı çerçevesinde çok koşaçlı yaklaşım üzerine yaptığı çalışma bir örnektir. Safir koşaç için en az iki sözcüksel ayrım yapmıştır: tanıtmalı ve nitelemeli. Başka bir kuarmsal çerçeveye dayanarak çerçevedelerdeki çalışmalarda Guéron (1992) koşacın anlamsız olduğunu ve *commentaire*[1] düzeyindeki tesinlemeli koşaç tümcelerde koşacın bir

[1] Guéron (1992) *récit* ve *commentaire*in, yorumun iki düzeyi, arasındaki ayrımı yapmaktadır (bu ayrım yüzey sözdizim ve mantıksal sunuluşunun arasındakiye uymamaktadır). *The culprit is John* gibi bir tersinlemeli koşaç tümcesinin *récit*inde koşaç yüklemin bir kısmıdır, eylem olmayan kısmı ile

"tanıtmalı operatör" olduğunu önermektedir. Son zamanlarda İlkeler ve Değiştirgenler Kuramı çerçevesinde koşaç yapıları üzerine yapılan çalışmalarda Rothstein (2001) İngilizcenin koşacı *be*nin nitelemeli ve eşitlemeli tümcelerdeki kullanılışını ve anlamını detaylı bir şekilde tartışmıştır.

Ne var ki, üretici dilbilgisi literatürlerinde genel olarak tek koşaç yaklaşımı kabul edilmektedir. Koşaç tümcelerinin anlambilimsel değişkenliği yapı ile ilgilidir, koşacın anlamından kaynaklanmamaktadır. Aslında çoğu dilbilimciye göre koşacın en önemli özelliği anlamsız olmasıdır. Onlara göre koşaç bir işlevsel öğedir, ve koşaç tümcesinde yer alan ana öğeleri bağlamaktadır (krş. Heggie 1988, Moro 1997, Adger ve Ramchand 2001, Pereltsvaig 2001, Den Dikken 2006); Heycock ve Kroch (1997, 1999) eşitlemeli koşaç yapısı nitelemeli koşaç yapısından farklı olarak görmelerine rağmen tek koşaç yaklaşımını kabul etmektedir:

(2) a. I consider John the real murderer.

b. But if what you say is true, that would make the real murderer John!

c. But if what you say is true, that makes your attitude towards Jones my attitude towards Davies!

(2a)daki *the real murderer* yüklemdir, ancak (2b-c)de ettirgen eylem olan *make* ters küçük tümceciği *the real murderer John* eiştlemeli koşaç tümcesine dönüştürmektedir. Bundan yola çıkarak Heycock ve Kroch koşaç tümcesinin eşit anlamının koşaçtan kaynaklanmadığını söylemektedir. Bu tez çalışması da paralel olarak Çince ve Türkçenin koşaçlarının anlam taşımadıklarını düşündürmektedir. Ancak Çincede İngilizce ve Türkçeden farklı olarak ZAMAN (tense)

---

beraber. *Commentaire*de ise koşaç bir tanıtmalı operatörüdür.

bulunmadığından koşacı ZAMAN değil, GÖRÜNÜŞ (aspect) taşımaktadır.

1.2 Tezin Kapsamı

Bu tez Çince ve Türkçenin koşaç tümcelerini araştırmaktadır. Koşaç pivot gibi özne ve yüklem öbeklerini bağlamaktadır, bu yüzden koşaç tümcesi denmektedir. Araştırdığımız koşaç tümcelerinin tipleri adcıl (nominal) koşaç tümce, sözde-ayrık (pseodu-cleft) tümce, ayrık (clfet) tümce ve Kuraldışı DURUM Yükleme (Exceptional CASE Marking) eyleminin tümleci—küçük tümceciktir (small clause) .

Çincenin koşacı *shi*'dir, özne ve yüklem arasında bulunmaktadır; Türkçenin koşacı ise *i*- eylemidir, yüklemin hemen arkasında bulunmaktadır. (3-6)de Çince ve Türkçenin koşaç tümceleri örnekleri verilmiştir:

(3) Adcıl Koşaç Tümcesi

a. Zhangsan *shi* laoshi.

Zhangsan KOŞ öğretmen

"Zhansan öğretmen."

b. Ali polis(tir)

(4) Sözde-Ayrık Tümce

a. zoutian mai shu de *shi* Lisi

dün al- kitap de KOŞ Lisi

"Dün kitap alan Lisi"

b. Senin aldığı onun kitabı(dır)

(5) Ayrık Tümce

a. Wanwu *shi* zoutianqu Xinzhu de

Wanwu KOŞ dün git- Xinzhu PAR

"Wanwu Xinzhu'ya gittiği dündü."

(6) KDY eyleminin tümleci

a. wo dan Zhansan bendan

ben san- Zhansan salak

"ben Zhansan'ı salak sanıyorum."

b. Ali seni ben sandı.

1.3 Tezin Bölümleri

Bu tez dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde tezin genel konusuna, temel kavramlarına, kapsamına ve organizasyonuna değinilmekte; ikinci bölümde koşaç ile ilgili daha önceki çalışmalar yeniden gözden geçirilmekte; üçüncü bölümde Türkçe ve Çincedeki koşaç tümceleri karşılaştırılmaktadır. Son bölüm ise sonuçtur.

2. Önceki Çalışmalar

2.0 Giriş

Koşaç tümcesinin sözdizimi üzerine son otuz yılda bir çok çalışma yapılmıştır. Bu bölüm dokuza ayrılmaktadır: **2.1**de Heggie (1988) İngilizce koşaç tümceleri için kapsamlı bir teori ortaya koymuştur. **2.2**de Moro'ya (1997) göre koşaç bir küçük tümcecik seçmektedir, küçük tümceciğin ya öznesi ya yüklemi GYİ'ye uymak için GösÇÖ konumuna yükselmektedir. Küçük tümceciğin öznesi GösÇÖ'ye yükselirse, Standart Koşaç tümcesini oluşmaktadır; küçük tümceciğin yüklemi GösÇÖ'ye yükseltilirse tersinlemeli koşaç tümcesini oluşmaktadır. **2.3**te Heycock & Kroch (1997) buna karşı, tersinlemeli koşaç tümcesi bulunmadığını, belirtmeli koşaç tümcesinin bir eşitlemeli koşaç tümcesi olduğunu önermektedir. **2.4**te Rothstein (2001) koşacın ya bir küçük tümceciği, ya bir AÖ seçtiğini önermektedir. **2.5**te Mikklesen (2004) berlitmeli koşaç tümcesinin bulunması gerektiğini söylemektedir, ve Minimalist Program çerçevesinde koşaç tümcesinin sözdizimini anlatmaktadır. **2.6**da Den Dikken (2006) iki özel işlevsel kategori önermektedir: ANLATICI (RELATOR) ve BAĞLATICI (LINKER) öbekleri. Den Dikken'e göre koşacın seçtiği küçük tümcecik simetrik olmayan bir Anlatıcı Öbeği'dir (ANLÖ). Den Dikken de Moro gibi yüklemin yükselebilir olduğu görüşündedir. Standart koşaç tümcesinde ANLÖ'nün öznesi GösZamÖ'ye yükselirken, tersinlemeli koşaç tümcesinde ANLÖ'nün yükleminin özel sayılaması (numeration) için GösZAMÖ'ye yükseltilmesi gerekmektedir. **2.7**de Huang'ın (1988) çalışmasına değinilmektedir. **2.8**de ise Uzun'un (2004) önerdiği anlambilim hiyerarşi yaklaşımı yeniden gözden geçirilmektedir. **2.9** bu bölümün özetidir.

2.1 Heggie (1988)

Heggie (1988) İngilizcede nitelemeli, tanıtmalı, eşitlemeli ve belirtmeli koşaç tümceleri için genel bir analiz önermektedir: tüm koşaç tümcelerinin arkasında bir temel yapı bulunmaktadır. Heggie, Stowell'i (1978) izleyerek koşacın bir yükseltme eylemi olduğunu ve bir küçük tümcecik tümleç olarak seçtiğini varsaymaktadır. Küçük tümceciğin öznesi, küçük tümceciğin yükleminin maksimum yansımasına soldan eklenmektedir, Stowell'ün (1983) dediği gibi:

(1) Temel yapı

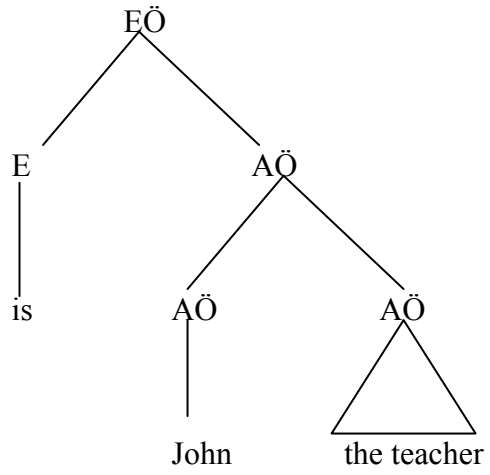

John is the teacher gibi bir nitelemeli koşaç tümcesinde küçük tümceciğin öznesi koşaçtan geçerek ana tümcenin özne konumuna yükselmekte ve koşaç Ç'ye taşınmaktadır:

(2) Nitelemeli koşaç tümcesi

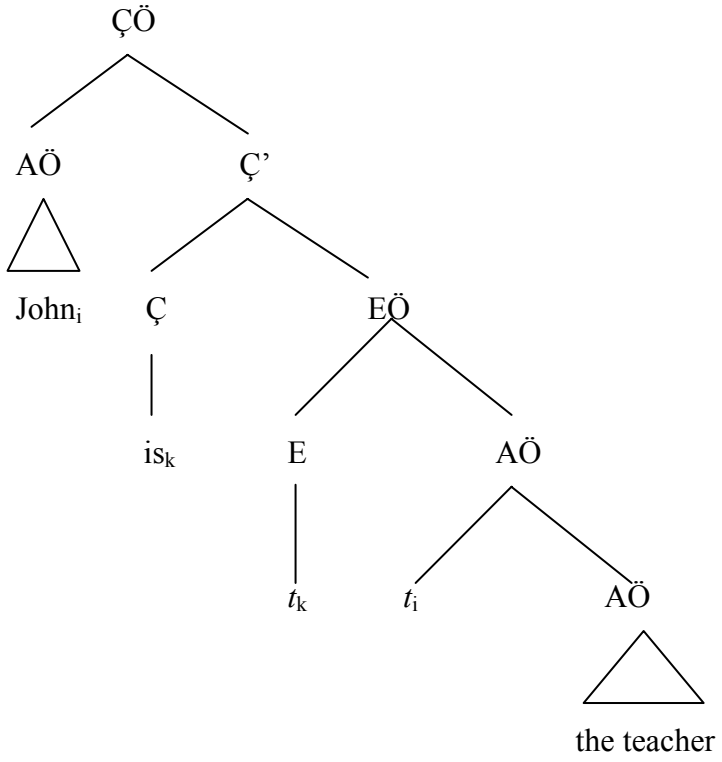

Belirtmeli koşaç tümcesi *The teacher is John* aynı temel yapıdan türetilmektedir. Ancak küçük tümceciğin öznesi GösÇ'ye yükselirken yüklemi odak olduğu için de ek olarak GösTÜM'e taşınmaktadır. Yüklemin GösTÜM'e taşınması da özne-yardımcı eyleminin tersinlemesinin nedeni olmaktadır. Bunun için koşaç TÜM'e taşınmaktadır:

(3) Belirtmeli yapı

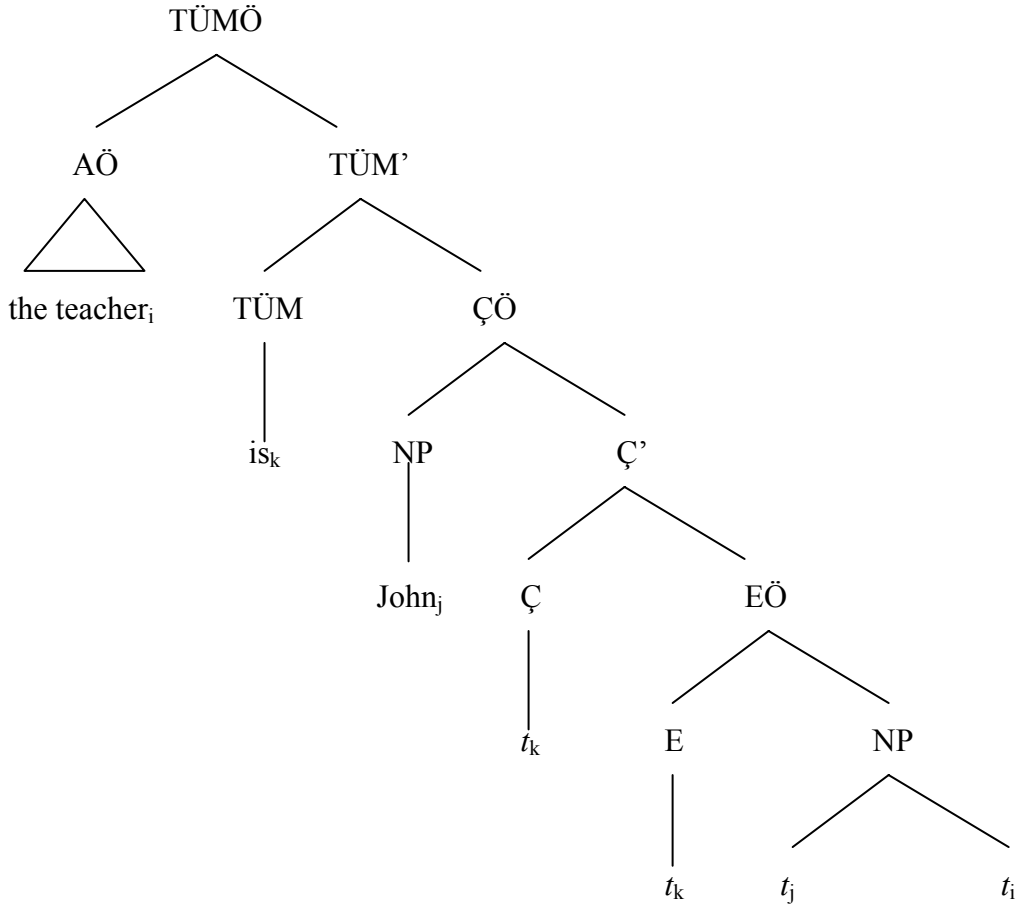

Mikkelsen (2004) (3)teki analizin üç özelliğini belirtmiştir: (i) birinci AÖ özne konumunda değil, GösTÜMdedir; (ii) birinci AÖ odaklanmaktadır; (iii) koşacın arkasındaki AÖ, EÖ içinde değildir, özne konumundadır.

Ancak Heggie'nin bu analizi problem yaratmaktadır. Bir yardımcı eylem koşaç tümcesinde bulunurken, koşaç TÜM'e yükselememektedir (Heycock 1997, Rothstein 2001, Mikkelsen 2004).

(4) a. *The teacher might John be.

b. [$_{\text{TÜMÖ}}$ the teacher$_j$ might$_k$ [$_{\text{ÇÖ}}$ John$_i$ t_k [$_{\text{EÖ}}$ be t_i t_j]]]

Heggie bu problemi tartışmamıştır, ancak iki AÖ de gönderimsel ise, bir başka deyişle, eşitlemeli koşaç olduğu zaman başka bir yapı önermektedir:

(5)

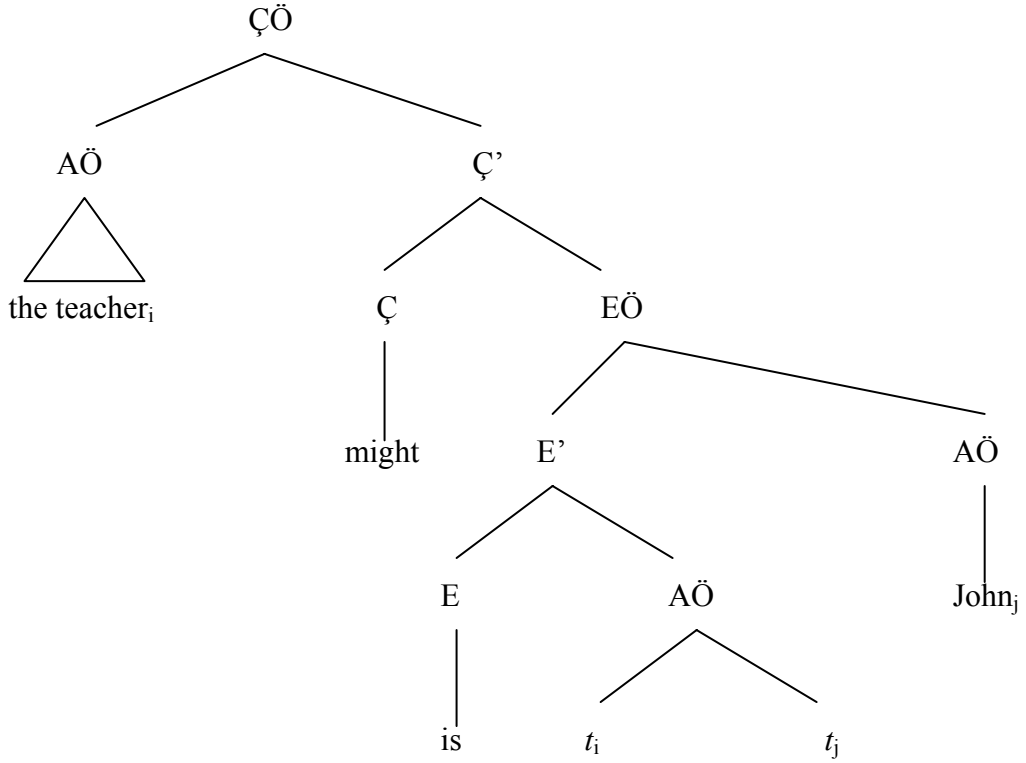

Eşitlemeli yapıda ana tümcenin öznesi *the teacher* aynı zamanda küçük tümceciğin öznesidir. Özel ad gönderimsel yüklem olduğu için küçük tümceciğin temel yüklemi olmaktadır. Özel ad sunuluş odak (presentational focs) olduğu için EÖ-eklenti konumuna taşınmaktadır. Bu çözüm yüklem yükseltme yaklaşımına karşı doğru bir sözdizimi sağlamaktadır, ancak (4)'ün bozukluğunu çözememektedir: yüklem yükseltme yaklaşımının bu soruyu çözmesi beklenmektedir.[2] Şimdi bu soruyu bir yana bırakıp Heggie'nin koşacın sözdizimi hakkında neler önerdiğine bakalım.

Abney'in (1987:118) işlevsel öğenin özelliklerini tanıtmaktadır[3]:

[2] Mikkelsen (2004) İngilizcede (4) gibi yüklem konulaştırılması olamazken, Danimarkacada ise olabilmesini söylemektedir.
[3] Heggie'den (1988:) alınmıştır.

(6) a. İşlevsel öğeler kapalı sözcüksel sınıfları oluşturmaktadır.

b. İşlevsel öğeler genelde sesbilimsel ve biçimbilimsel olarak bağlıdır. İşlevsel öğeler genelde vurgu değil, kaynaşık veya sonek ve bazen sesbilimsel olarak boştur.

c. İşlevsel öğeler genelde üye olmayan tümleç seçmektedir. Üyeler TÜMÖ, İÖ, BÖ vsdir. İşlevsel öğeler ÇÖ, EÖ ve AÖ seçmektedir.

ç. İşlevsel öğeler genelde tümlecinden ayrılmaz.

d. İşlevsel öğelerin "betimsel içeriği" bulunmamaktadır. Onların katkısı önemli değildir, kendi tümlecinin yorumunu düzenlemekte veya katılmaktadır. Onlar nesne seçmek yerine dilbilgisel veya ilişkisel özellikleri belirtmektedir.

Heggie bu özelliklerden hareketle TÜM, Ç ve B'den sonra eylemsel öğe koşacın da işlevsel öğelere katılması gerektiğini vurgularmıştır, çünkü koşaç kapalı sözcüksel sınıfa aittir. Koşaç bazı dillerde (İbranice, Arapça, Rusça vs.) gizli bir öğedir. Ayrıca koşaç tek bir tümleç seçmektedir: küçük tümcecik. Son olarak da Koşacın betimsel içeriği bulunmamaktadır.

Koşaç bir işlevsel öğeye göre başka normal eylemlerden farklı görünmektedir. Normal eylemlerin kendi üye çerçevesi bulunmaktadır. Tersine koşacın üye çerçevesi bulunmamaktadır. Herhangi bir çeşit küçük tümcecik koşacın tümleci olabilmektedir:

(7) a. John$_i$ is [$_{\text{AÖ}}$ t_i [$_{\text{AÖ}}$ a man]]

b. John$_i$ is [$_{\text{SÖ}}$ t_i [$_{\text{SÖ}}$ sick]]

c. John$_i$ is [$_{\text{TÜMÖ}}$ t_i [$_{\text{TÜMÖ}}$ who bill saw]]

ç. John$_i$ is [$_{\text{ÇÖ}}$ t_i [$_{\text{ÇÖ}}$ PRO to go out later]]

d. John$_i$ is [$_{İÖ}$ t_i [$_{İÖ}$ in the garden]]

e. It's [$_{TÜMÖ}$ John$_i$ [$_{TÜMÖ}$ OP$_i$ that Bill humiliated t_i]]

f. John$_i$ is [$_{EÖ}$ t_i [$_{EÖ}$ destroying the garden]]

Heggie, koşacın sözlükçede küçük tümceciğin yüklem konumunda olan bir öğeye eş dizini yükleyen bir eylemsel öğe olduğunu önermektedir[4]. Bu örnek (8)de görülmektedir.

(8) be: [__$_i$.....XÖ$_i$]

Böylece, koşaç yüklem yaratan bir eylemsel operatör olmaktadır. Yüklem konumunda herhangi bir öbeksel kategori bulunabilmektedir. Anbilimsel açıdan bu bir değişken konumdur. Koşaç özel bir öbeksel kategori seçmediği için koşacın sözcüksel girişi bir üye çerçevesini düzenlememektedir. Koşaç rol yükleyemez.

Sonuç olarak, koşaç tümcesinde özne yüklem XÖ tarafından belirtilmektedir. Aynı zamanda yükleme atılan dizin YÜKLEMLEMEden özneye yayılmaktadır, dolayısıyla (9)daki D-yapıya varılmaktadır:

[4] Krş. Löbel 2000.

(9)

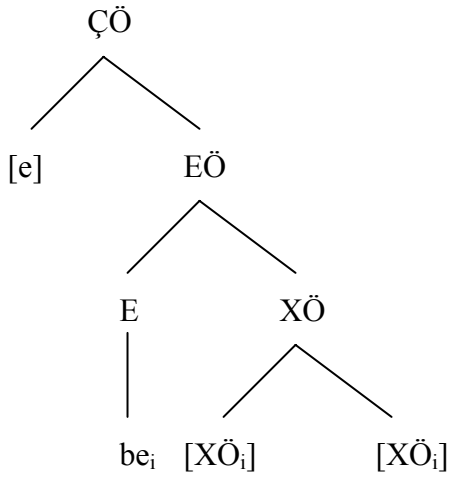

2.2 Moro (1997)

Moro, Heggie gibi nitelemeli koşaç tümcesi ve belirtmeli koşaç tümcesinin aynı temel yapıdan türetildiğini önermektedir[5]:

(10)

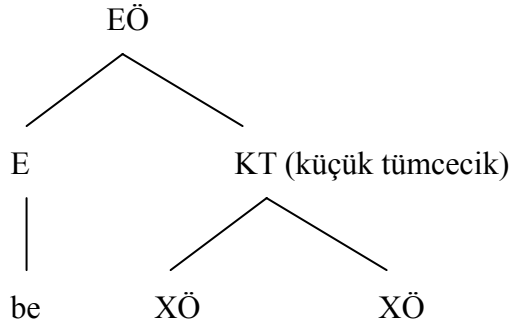

Moro'nun çalışmasına göre nitelemeli ve belirtmeli koşaç tümcelerinin arasındaki fark, hangi öğenin konulaştığı değil, hangi öğenin özne konumuna yükseldiğidir.

[5] Moro (1997: 31) küçük tümceciğin ne olduğunu açık bırakmaktadır: küçük tümcecik ya bir eklenti yapısı (krş. Stowell 1983, Heggie 1988), ya da bir başın yansımasıdır (krş. Moro 1988, Bower 1993).

(11) Standart

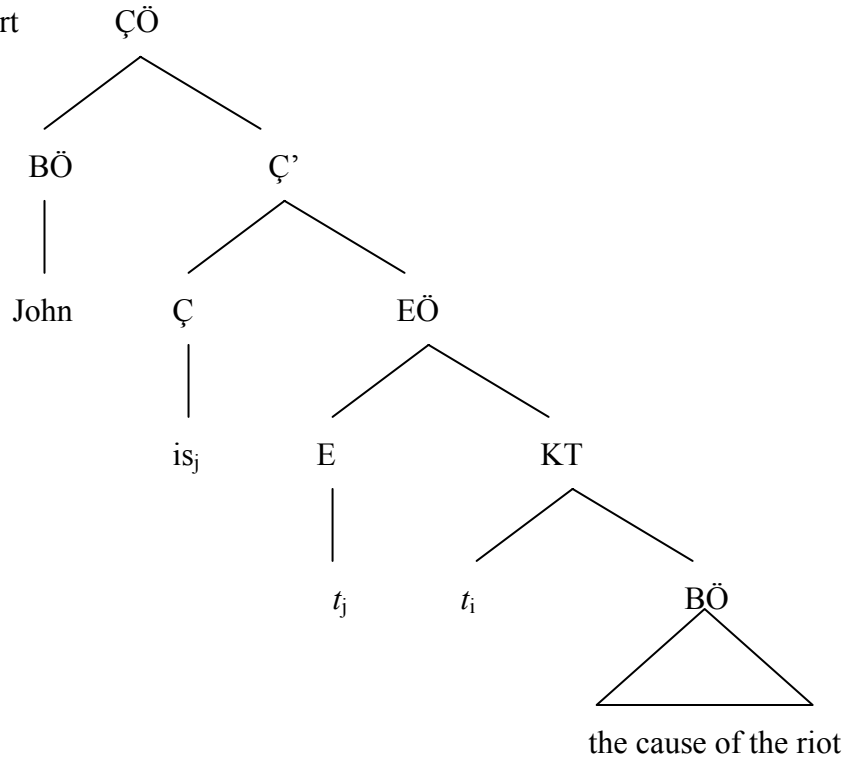

(12) Tersinlemeli

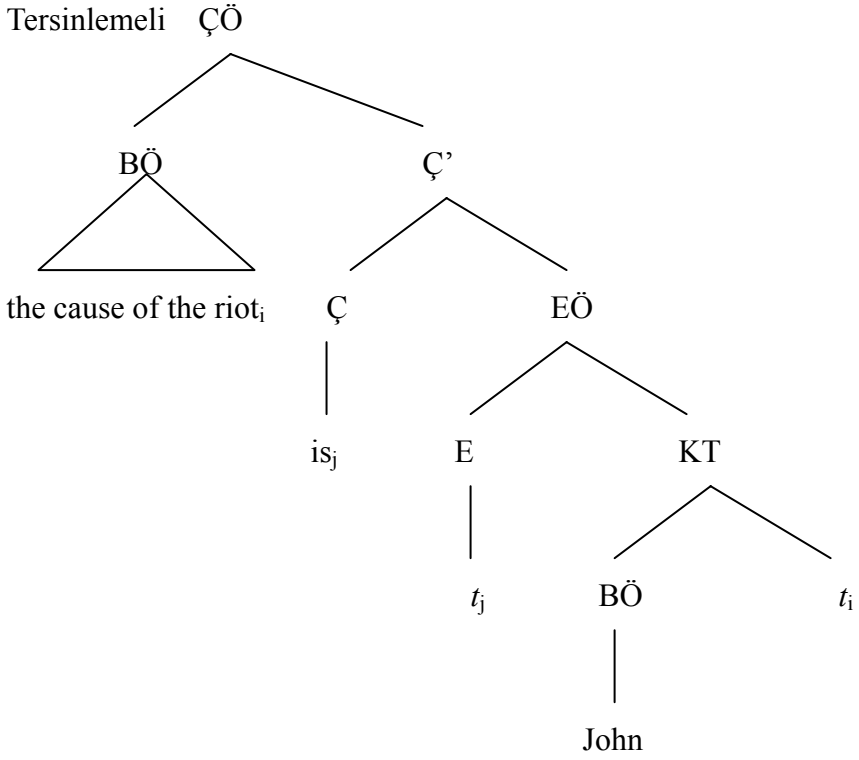

Moro'nun çalışmasının Heggie'ninkiden en büyük farkı küçük tümceciğin yüklemi GösTÜM'e değil, GösÇ'e yükselmekte, ve öznesi EÖ içinde, yerinde kalmaktadır.

Bu teori nitelemeli ve belirtmeli koşaç tümceleri için daha kolay ve basit bir çözüm bulmaktadır.

Moro, bu teorisini varoluş yapılarına, yükseltme yapılarına ve İtalyancada geçirsiz yapılara kadar genişletmektedir. Bu genişletmenin bizimle direkt ilişkisi olmadığı halde bazı durumlarda yüklemin özne konumuna yükselmesini sağlamaktadır.

Bu teori büyük tepki almıştır. Rothstein (2001: 250-259) kendi geliştirdiği teorisinden yüklem yükseltme yaklaşımını reddetmektedir. Çünkü onun önerdiği teoride anlambilimsel yüklem özne konumunda bulunmaz. Heycock ve Kroch (1997, 1999) bazı nedenlerden bu yaklaşımı reddetmektedir. Çünkü bazı BÖlerin, (*bir doktor* gibi bir belirtisiz BÖ), belirtmeli koşaç tümcesinde özne konumuna yükselemesini açıklamamaktadadır:

(13) a. Ali bir doktordu.

b. *Bir doktor Aliydi.

Buna karşın, bazı dilbilimciler yüklem yükseltme yaklaşımının farklı dillerdeki belirtmeli koşaç tümcesini (Pereltsvaig 2001, Adger ve Ramchand 2003), ve karışık BÖlerdeki sözdizimsel değişkenleri (den Dikken 2006) daha iyi anlatabildiğini söylemektedir.

2.3 Heycock & Kroch (1997, 1999)

Heycock ve Kroch (1997) belirtmeli koşaç tümcesinin tersinleme ile ilgilenmediğini önermektedir: Ne yüklem konulaştırmakta (Heggie 1988), ne yüklem yükseltmektedir (Moro 1997). Tersinleme yaklaşımı yerine Heycock ve Kroch

belirtmeli koşaç tümcesinin eşitlemeli koşaç tümcesinin bir alt kategorisinde yer aldığını önermektedir. Bir başka deyişle (14)teki tümceler birbirinden türetilmemektedir:

(14) a. [$_{ÇÖ}$ Ali$_i$ [$_{EÖ}$ [$_{KT}$ t_i benim en iyi arkadaşım] -dı]]

b. [$_{ÇÖ}$ Benim en iyi arkadaşım$_i$ [$_{EÖ}$ [$_{KT}$ t_i Ali] -ydi]]

Heycock ve Kroch'a göre (1999) koşaç ya bir nitelemeli küçük tümcecik, ya bir eşitlemeli küçük tümcecik seçmektedir. Eşitlemeli küçük tümcecik bir işlevsel başı içermektedir. Küçük tümcecikteki iki öğenin sözdizimsel kategorileri ve anlambilimsel tipleri küçük tümceciğin eşitliğini sağlamaktadır. Böylelikle nitelemeli ve eşitlemeli koşaç tümcesinin anlambilimsel farkı nitelemeli ve eşitlemeli tümceciklerinden kaynaklanmaktadır, koşaçtan değil. Bu yaklaşım nitelemeli ve eşitlemeli koşaç tümcelerinin sözdimsel ilişkilerinden görülmemektedir. Eşitlemeli koşaç tümcesi aslında nitelemeli koşaç tümcesi gibi ÇÖ yapısında oluşmaktadır, küçük tümceciğin birinci BÖ GösÇÖ'ye yükselmekte ve ikinci BÖ EÖ içinde kalmaktadır (Mikkelsen 2004).

Böylece, Hecock ve Kroch'un (1997, 1999) belirttiği üzere belirtmeli koşaç tümcesi 'gerçek eşitlemeli' tümcelere benzetmektedir. Örnek (15)te görülmektedir:

(15) a. Dürüst dürüst(tür).

b. Ali Acar(dır).

c. Bir kilo bin gram(dır).

Mikkelsen (2004) ise belirtmeli koşaç tümcesinin eşitlemeli koşaç tümcesinin alt

kategorisinde olduğunu reddetmektedir. Belirtmeli koşaç tümcesinin özellikle çeşitli asimetrik özelliklerini gösterdiğini söylemektedir.

2.4 Rothstein (2001)

Rothstein'e göre (2001) koşaç ya bir küçük tümcecik, ya bir BÖ tümleç seçmektedir.

(16) a. [$_{ÇÖ}$ Mary$_i$ [$_{EÖ}$ is [$_{KT}$ t_i a clever woman]]] Nitelemeli yapı

b. [$_{ÇÖ}$ Mary [$_{EÖ}$ is [$_{BÖ}$ Dr. Smith]]] Eşitlemeli yapı

Nitelemeli koşaç tümcesinde koşaç bir küçük tümcecik seçmekte ve küçük tümceciğin öznesi GösÇÖ'ye yükselmektedir. Koşaç ROL yüklememektedir. Nitelemeli koşaç tümcesinde özne küçük tümceciğin yüklemi tarafından dolaylı olarak ROL yüklenmektedir, çünkü özne küçük tümceciğin yüklemi tarafından ROL yüklenen izin başıdır. Gönderimsel BÖ yüklem olamamaktadır[6]. Böylece eşitlemeli koşaç tümcesinde, nitelemeli koşaç tümcesinde olduğu gibi, koşaç bir küçük tümcecik seçseydi, özne GösÇÖ'ye yükseldikten sonra gönderimsel BÖ kalan izi niteleyemeyecekti. Dolayısıyla [t_i Dr Smith] bir YÜKLEMLEME olamamaktadır. Böylelikle Rothstein eşitlemeli koşaç tümcesinde koşacın bir BÖ seçtiğini önermektedir. Eşitlemeli koşaç tümcesinde iki BÖ'ye de ROL yüklenmemektedir ve sadece GösÇÖ'ye Ç tarafından DURUM yüklenmektedir. Birinci BÖ'ye bir üye olarak izin verilmektedir, çünkü eylemsel koşaç tarafından yansınan yüklemin öznesidir. İkinci BÖ'ye Rothstein'in geliştirdiği teoride KİMLİK (IDENT) tip-değiştirici[7] tarafından izin verilmektedir.

---

[6] Krş. Löbel 2000.

[7] Rothstein (2001) Partee'nin (1987) KİMLİK tip değiştiricisini (IDENT type shifter) değişiklik yaparak olaya dayanmış (event-based) anlambilim çerçevesine uydurmaktdır.

Adger ve Ramchand (2001), bu teoriye karşı İskoç Galceden örnek alarak eşitlemeli koşaç tümcesinin dolaylı bir biçimde nitelemeli yapıdan türetildiğini önermektedir.

2.5 Mikkelsen (2004)

Mikkelsen (2004) anlambilimsel, kullanımbilimsel ve sözdizimsel açılardan belirtmeli koşaç tümcesi bulunduğunu açıklamaktadır. (17)de Mikkelsen nitelemeli koşaç tümceleri ve belirtmeli koşaç tümcelerini karşılaştırmaktadır (Mikkelsen 2004:241-242):

(17) a. Nitelemeli ve belirtmeli tümcecikler özne-ilk tümceciklerdir.

b. Nitelemeli ve belirtmeli tümceciklerin ikisi de bir nitelemli ve bir gönderimsel BÖyü içermektedir, ancak yüzey yapıda nitelemeli ve gönderimsel BÖnün sözdizimsel dizilişi farklıdır:

- Nitelemeli tümceciklerde gönderimsel BÖ GösÇÖ konumunda, nitelemeli BÖ ise EÖ içinde bulunmaktadır.
- Belirtmeli tümceciklerde nitelemeli BÖ GösÇÖ konumunda, gönderimsel BÖ is EÖ içinde bulunmaktadır.

c. İkisindeki koşaç anlam taşımamaktadır.

ç. (i)deki gibi aynı BÖleri içeriyorsa nitelemeli ve belirtmeli tümcecikler gerçek koşulu olarak eşittir; onlar Lamrecht'in (1994) görüşüne göre eştümcelerdir.

(i) a. Susan is the winner. Nitelemeli

b. The winner is Susan. Belirtmeli

d. Ancak nitelemeli ve belirtmeli tümcecikler kullanımbilim açısından

farklıdır.

-Belirtmeli tümcecikler sabit bir bilgi yapısına sahiptir; özne her zaman konudur ve nitelemeli tümleç her zaman odaktır.

-Nitelemeli tümcecikler serbest bir bilgi yapısına sahiptir; iki BÖ de konu veya odak olabilmektedir.

e. Bu yol ile nitelemeli ve belirtmeli tümcecikleri ayıran, konu ve odak kavramları, kendi içeriklerinin bir kısmı olarak, Söylem-yakınlığını (Dicourse-familiarity) içermektedir.

f. Dolayısıyla bir belirtmeli tümcecik bir nitelemeli karşılığının tersinlemesi olduğu düşünülebilmektedir. Bu belirtmeli tümceciğin metinsel işlevi söylemdeki-eski bilgiyi söylemdeki-yeni bilgiyi önüne getirmesidir.

Mikkelsen bu gözlemleri bir araya getirerek belirtmeli tümceciğin oluşu için genel bir tanım yapmıştır.

(18) a. Başka her şey aynı, en gönderimsel BÖ özne konumunda bulunmaktadır. Bu nitemeli koşaç tümcesindeki durumdur.

b. Ancak konunun özne konumunda bulunmasının üstünlüğü bu temel dizilişi geçirebilmektedir. Sonuç bir belirtmeli koşaç tümcesidir.

c. Bir belirtmeli tümceciğin öznesinin her zaman bir konu olduğu nedeni, bu belirtmeli tümceciğin oluşmasının ön koşuludur.

Bunun üzerine Mikkelsen, Moro'nun (1997) çalışmasında bazı koşaç yapılarında iki BÖ de özne konumuna yükselebilir düşüncesini bilgi yapısı ile birleştirerek Minimalist Kuramında (Chomsky 2001, 2002) koşaç tümcesinin yapılarını

önermektedir. Koşaç ve iki BÖ'nün yapısal ilişkileri ise Bower (1993), Svenonıus (1994) ve Adger ve Ramchand'ın (2003) çalışmalarına dayanmaktadır.

(19)

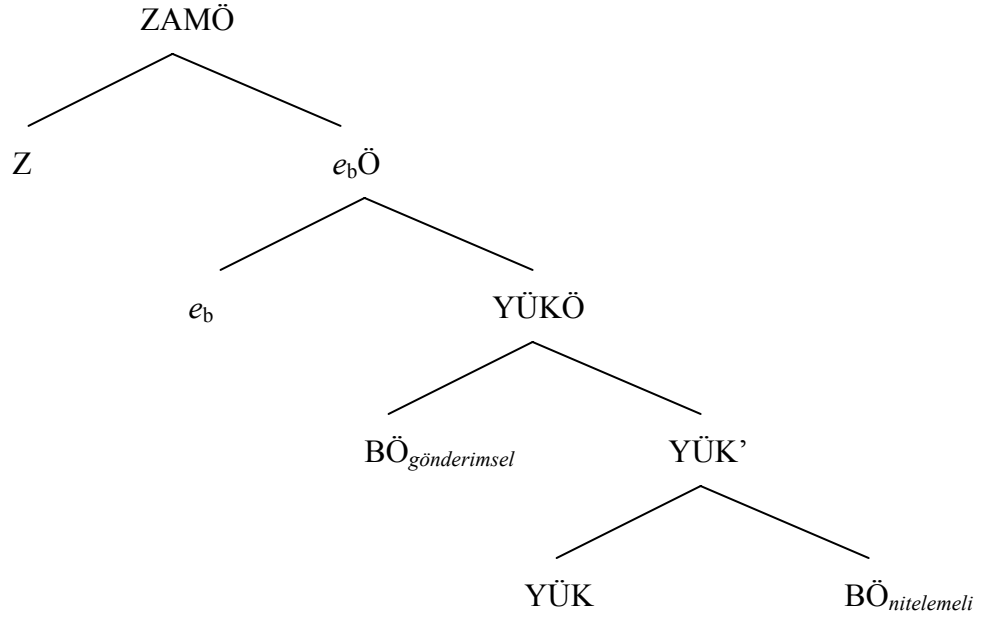

e_b geçirsiz *e*nin bir alt tipidir: e_b ROL ve belirtme DURUMU yüklememektedir. *e* ve $e_b$nin farkı tümleçlerin kategorilerindedir: geçirsiz *e* bir EÖ tümleci seçerken, e_b bir YÜKÖ tümleci seçmektedir. YÜKÖ koşaçtan bağımsız olduğu için Mikkelsen koşacın $e_b$nin biçimsesbilimsel yorumcusu olduğunu varsaymaktadır.

Mikkelsen Moro (1997) gibi nitelemeli ve belirtmeli koşaç tümceleri (19)daki yapıyı paylaşmaktadır. Nitelemeli ve belirtmeli koşaç tümcelerinin farkı hangi BÖ özne konumuna yükseldiğidir. Gönderimsel BÖ GösZAMÖ'ye yükselirse, tümce nitelemeli koşaç tümcesidir; nitelemeli BÖ GösZAMÖ'ye yükselirse, tümce belirtmeli koşaç tümcesidir. İlkeler ve Değiştirgenler Kuramında taşıma seçmeli ve serbest olduğu için Moro (1997) hangi durumda hangi BÖ yükseleceğini açıklamamaktadır. Mikkelsen Minimalist Program Kuramında BÖ yükseltmenin

nedenini açıklamaktadır: BÖ'de yorumlanabilen ama ZAMÖ'de yorumlanamayan konu özelliği dağılımından kaynak- lanmaktadır.

İlk önce konu özelliği olmayan yapıya bakalım. ZAMAN çekimli olduğu için bir yorumlanabilir özelliği [ÇEK:ŞİMDİ], bir yorumlanamaz öznel durum özelliği [*u*özn] ve bir standart GYİ özelliğini taşımaktadır. İki BÖ de yorumlanamaz durum özelliğini taşımaktadır. e_b ZAMa yükseldikten sonra (20) oluşmaktadır.

(20)

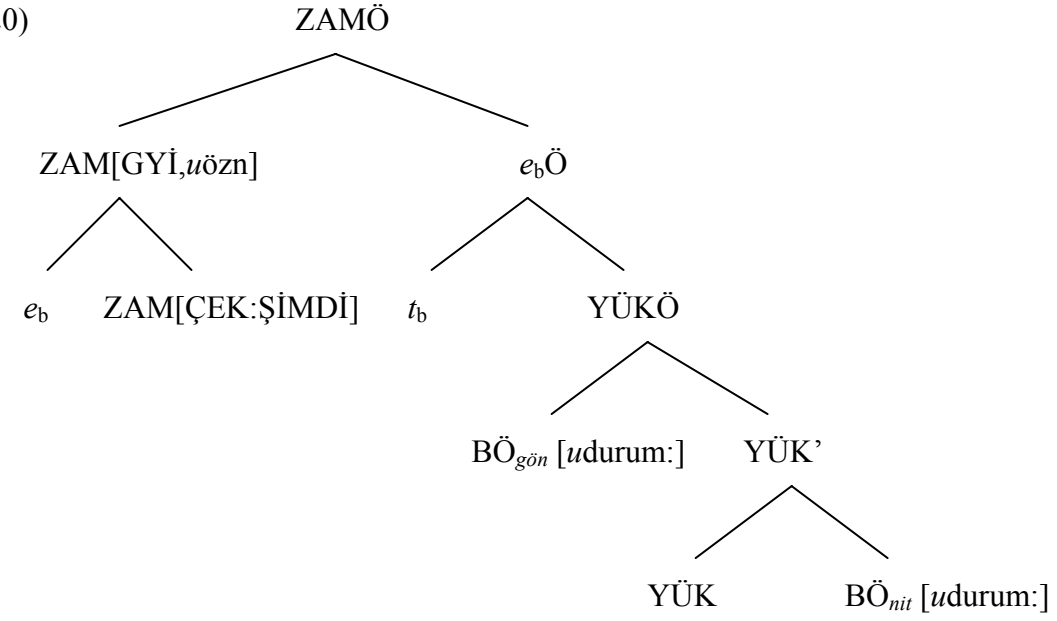

ZAMÖ'de yorumlanamaz durum ve GYİ özelliklerini gidermek için iki BÖ'den birinin GösZAMÖ'ye yükselmesi gerekmektedir. Ancak BÖ$_{gön}$ ZAMa daha yakındır, çünkü BÖ$_{gön}$ BÖ$_{nit}$e asimetrik olarak k-buyurmaktadır. Dolayısıyla ZAM BÖ$_{gön}$ ile bir uyum ilişkisine girmekte, ve BÖ$_{gön}$deki durum özelliğini öznel olarak algılamaktadır. ZAM'da GYİ özelliği olduğu için GösZAM konumunun doldurulması gerekmektedir, böylece BÖ$_{gön}$ GösZAM konumuna yükselecektir.

(21)

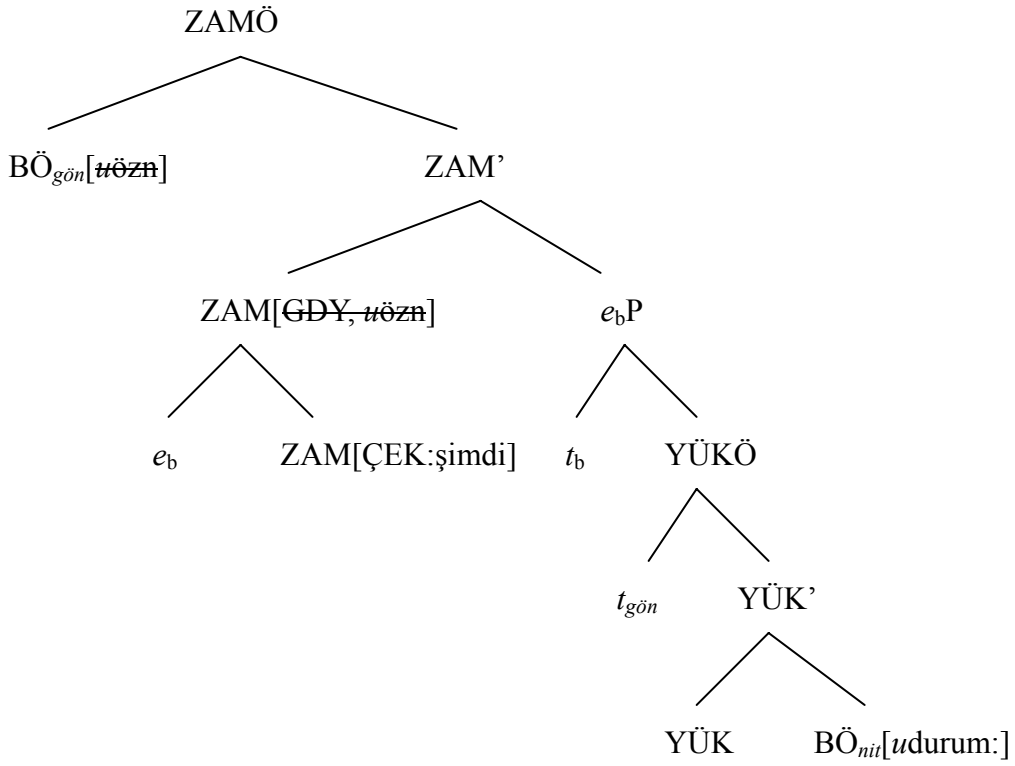

Şimdi sadece BÖ$_{nit}$teki değerlendirilmeyen durum kalmaktadır. Mikkelsen, BÖ$_{nit}$ sesbilim sunuluşunda varsayılan durum tarafından algılandığını varsaymaktadır. Böylece BÖ$_{nit}$in yorumlanamaz özelliği de gidermekte ve (21)deki yapı bir nitelemeli tümcecik olarak seslenmektedir: Gönderimsel özne konumunda ve nitelemeli BÖ YÜKÖ içindedir. Bu sonuç da (18a) tutmaktadır.

Mikkelsen bilgi yapısı sözdizimsel türetimdeki özellikler ile etkili olmaktadır, özellikle BÖde yorumlanabilir, ZAMda yorumlanamaz bir konu özelliği [konu]. (22)de ZAM yorumlanamaz özellikler [konu], öznel durum ve GYİ taşımaktadır. BÖ$_{nit}$ yorumlanabilir özellik [konu] taşımakta ve BÖ$_{gön}$ sadece yorumlanabilir durum özelliğini taşımaktadır.

(22)

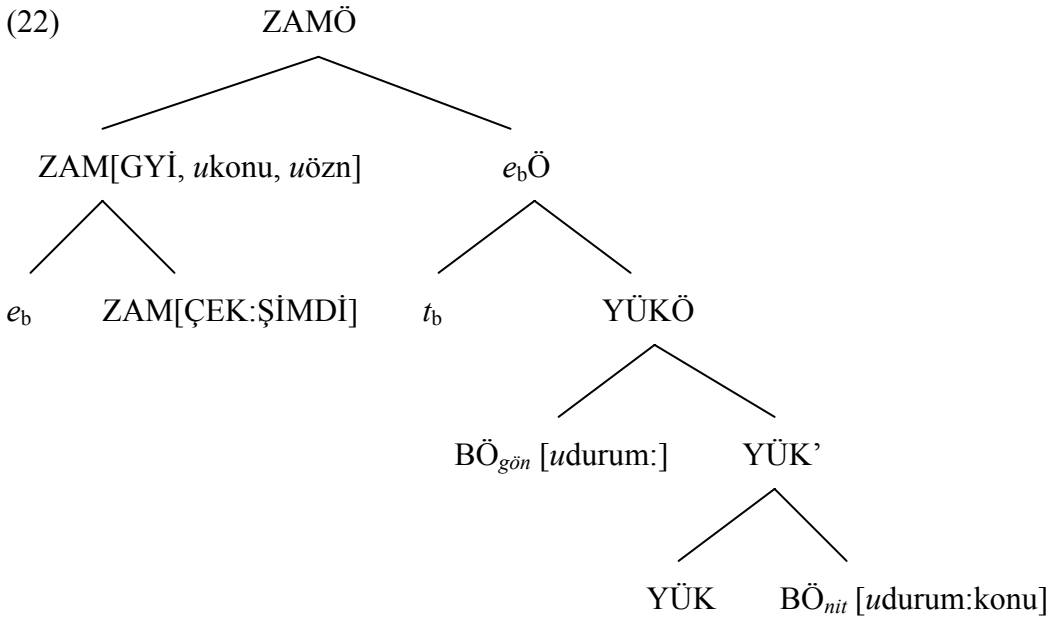

ZAM'daki üç yorumlanamaz özellikleri gidermek için sadece BÖ$_{nit}$ GösÇÖ konumuna yükseltilebilir: BÖ olduğu için GYİyi denetleyebilmektedir, değerlendirilmeyen durum özelliği ve yorumlanabilir özelliği [konu] taşıdığı için ZAMdaki yorumlanamaz özelliklerini denetleyebilmektedir.

(23)

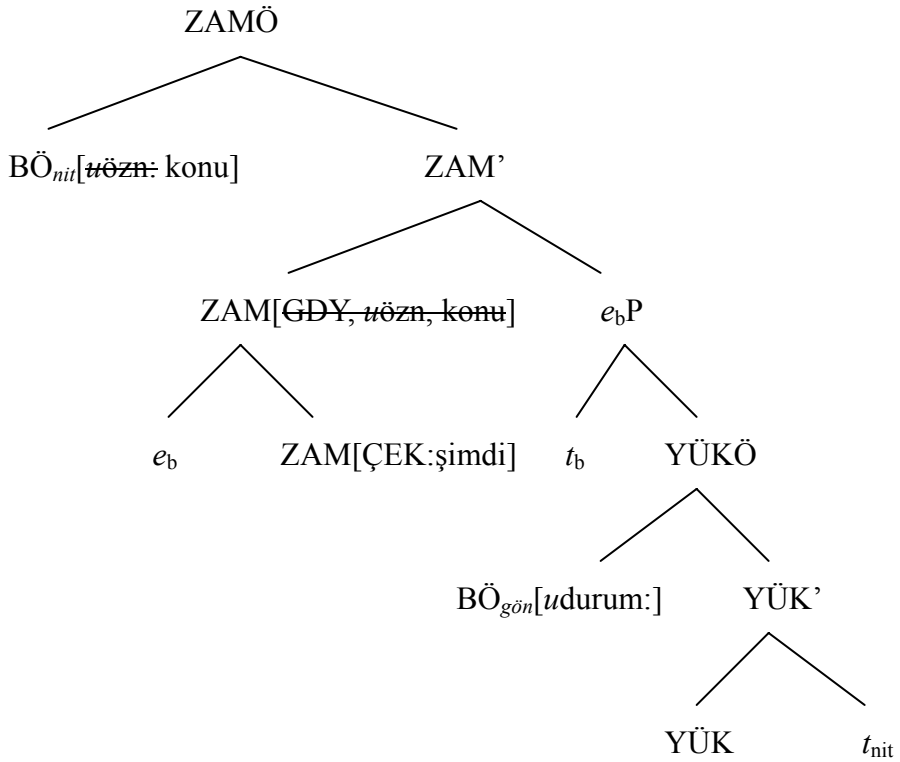

BÖ$_{gön}$ YÜKÖ içinde kalmaktadır, değerlendirilmeyen durum özelliği nitelemeli tümceciklerdeki BÖ$_{nit}$ gibi sesbilim sunuluşunda varsayılan durum tarafından algılanmaktadır. Özne konumunda nitelemeli BÖ ve nitelemeli tümleçte gönderimsel BÖ olan tümcecik belirtmeli koşaç tümcesidir.

2.6 Den Dikken (2006)

Den Dikken (2006), Moro (1997) gibi iki çeşit koşaç tümcesi bulunduğunu söylemektedir: Standart ve Tersinleme koşaç tümceleri. Tersinlemeli yapı bir baş olmayan küçük tümcecik yüklemi ile ilgilidir.

Den Dikken bütün özne-yüklem arasında bir ANLATICI (RELATOR) bulunduğunu önermektedir, ve sözdizimde özne-yüklem ilişkisi yapısal ve temel olarak yönsüzdür.

(24) a.

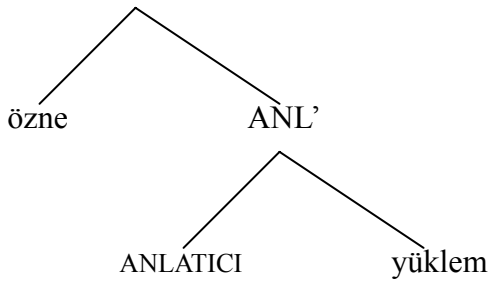

b.

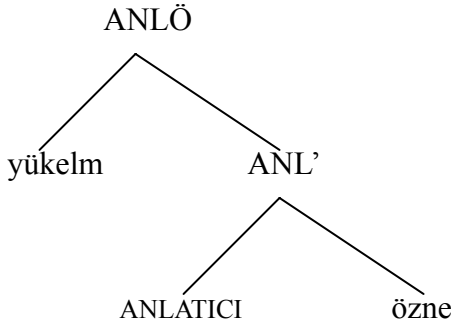

Bu ANLATICI Bowers’in (1993) YÜKÖden farklıdır. Bowers’in YÜKÖ’sü yeni bir işlevsel öbektir. Den Dikken önerdiği ANL bir soyut işlevsel baştır—yeni bir sözcüksel kategori ya da özel bir işlevsel öğe değildir (ZAM veya B gib), iki terim arasındaki YÜKLEMLEME ilişkisinin arasına giren yapıdaki herhangi bir işlevsel baş için bir yer tutandır. Bu baş koşaç veya ilgeç olabilir, ZAM (veya Ç) da olabilir, *Ali yürüyor* tümcesinde olduğu gibi, veya bir yüklem öznesini anlatan herhangi bir baş olabilir, tümcenin A’-açısındaki işlevsel başlar da olabilir.

Den Dikken küçük tümceciğin bir zamansız ANLÖ olduğunu söylemiş ve eşitlemeli koşaç tümcesi dahil tüm koşaç tümceleri bir küçük tümceciği içerdiğini belirtmiştir. Keltçede belirtmeli koşaç tümcesinden yola çıkarak Den Dikken eşitlemeli koşaç tümcesi için özel bir yapı önermektedir: küçük tümceciğin yüklemi bir adıl-yüklemdir (pro-predicative)—İngilizcedeki *it* gibi, ancak bu adıl-yüklemin kendisi boştur, ve bir küçültmüş ilgi tümceciği (reduced relative clause) ile birleşmiş-tir, ve bu ikisi bir açık ilgi tümceciğini (free relative clause) oluşturmaktadır:

(28) [ADIL-YÜKLEM$_{\varnothing}$ [$_{\text{TÜMÖ}}$ *Op*$_{\text{i}}$ [C$_{\varnothing}$ [$_{\text{ANLÖ}}$ Cicero [ANLATICI$_{\varnothing}$ t_i]]]]]

Bu küçültmüş ilgi tümceciği bütün olarak bir özne diğeri AÖ olan küçük tümceciğin yüklemidir (*Cicero is Tully* tümcesindeki Tully). Bir küçültmüş ilgi tümceciğinin küçük tümceciğin yüklem konumunda kalmasına izin verilmemesi için öznesi ile tersinlemek gerekmektedir: onu GösZAMÖ'ye yükseltmek gerekmektedir. Dahası, bu küçültmüş ilgi tümceciğinin boş başına ve içeriğine izin verilmesi (content-license) için GösZAMÖ'ye yükseltilmesi gerekmektedir—bu bakımdan *adıl* gibi davranmaktadır (Rizzi 1986).

(29) a. [ADIL-YÜKLEM$_{\varnothing}$ [$_{\text{TÜMÖ}}$ *Op*$_{\text{i}}$ [C$_{\varnothing}$ [$_{\text{ANLÖ}}$ Cicero [ANLATICI$_{\varnothing}$ t_i]]]]]

→ANLATICI ve öznesi *Tully* ile birleşiyor

b. [$_{\text{ANLÖ}}$ *Tully* [ANLATICI [$_{\text{Yüklem}}$ ADIL-YÜKLEM$_{\varnothing}$ [$_{\text{TÜMÖ}}$ *Op*$_{\text{i}}$ [C$_{\varnothing}$ [$_{\text{ANLÖ}}$ Cicero [ANLATICI$_{\varnothing}$ t_i]]]]]]]

→ZAM ile birleşiyor ve küçültmüş ilgi tümceciğine Yüklem-Tersinleme yüklüyor→

c. [$_{\text{ZAMÖ}}$ [$_{\text{Yüklem}}$ ADIL-YÜKLEM$_{\varnothing}$ [$_{\text{TÜMÖ}}$ *Op*$_{\text{i}}$ [C$_{\varnothing}$ [$_{\text{ANLÖ}}$ *Cicero* [ANLATICI$_{\varnothing}$ t_i]]]]]$_{\text{j}}$ [ZAM +ANLATICI$_{\text{k}}$=*be* [$_{\text{ANLÖ}}$ *Tully* [t_{k} t_{j}]]]

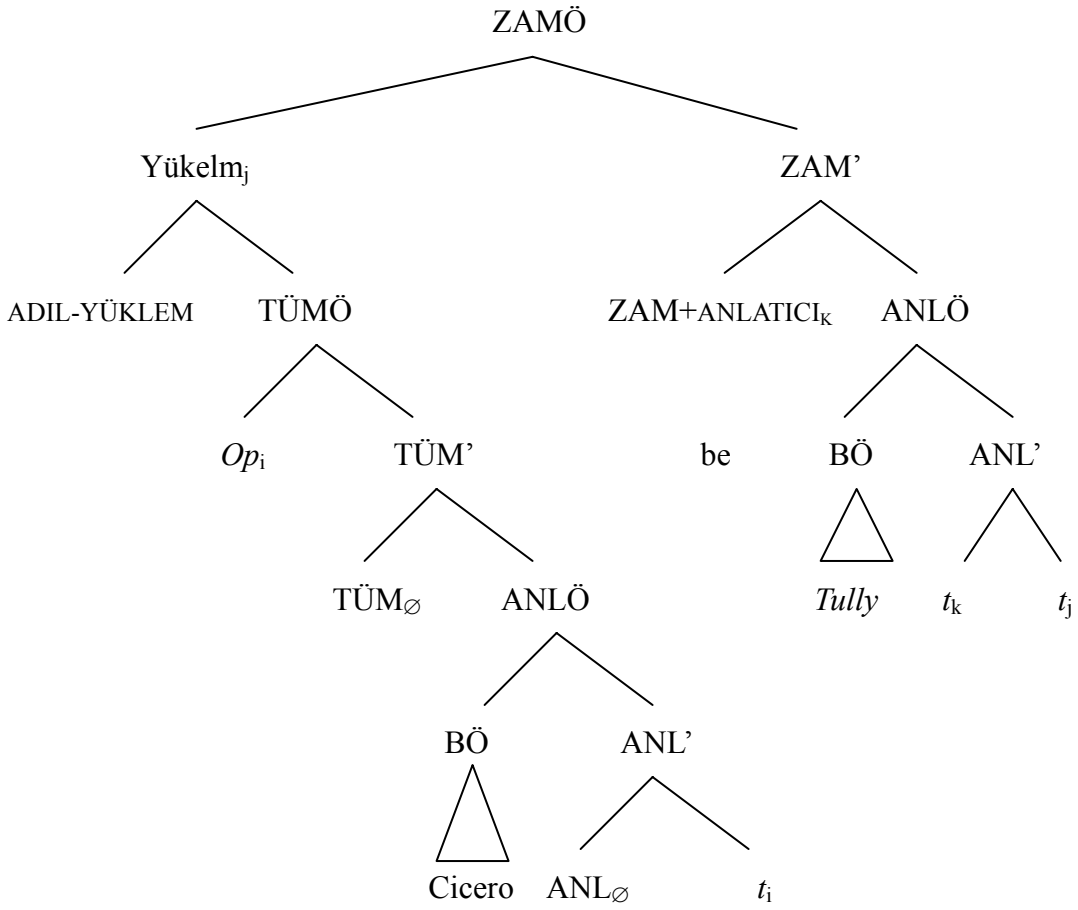

Den Dikken tüm eşitlemeli koşaç tümcelerinde küçük tümceciğin yükleminin bir küçültmüş ilgi tümceciği olduğunu farzederek *Cicero is Tully* gibi tüm eşitlemeli koşaç tümcelerinde yüklem tersinlediğini önermektedir. Çünkü gönderimsel ad öbeği yüklem olamamaktadır—eşitlemeli tümceciklerde iki ad öbeği de gönderimseldir (bkz. Heycock ve Kroch 1999), iki ad öbeği de yüklem olamadığı için sistematik olarak iki ad öbeğinden birinin bir küçük tümcecik yüklemi olabilen bir küçültmüş ilgi tümceciği tarafından içerilmesi gerekmektdir.

Diğer tarafta (30)daki a-örneği nitelemeli koşaç tümcesi gibi taşırken, b-örneği eşitlemeli koşaç tümcesi gibi taşımaktadır.

(30) a. Ali is the best Candidate.

b. The best candidate.

(31) a. [$_{\text{ANLÖ}}$ *Ali* [$_{\text{ANL'}}$ ANLATICI *the best candidate*]]

→ZAM ile birleşiyor ve GYİyi denetlemek için Ali GösZAMÖye yükseliyor

b. [$_{\text{ZAMÖ}}$ Ali$_{\text{i}}$ [ZAM+ANLATICI$_{\text{k}}$ [$_{\text{ANLÖ}}$ t_{i} [$_{\text{ANL'}}$ t_{k} the best candidate]]]]

(32) a. [BOŞ ADIL-YÜKLEM [$_{\text{TÜMÖ}}$ *Op*$_{\text{i}}$ [TÜM$_{\varnothing}$ [$_{\text{ANLÖ}}$ t_{i} [ANLATICI$_{\varnothing}$ *the best candidate*]]]]]

→ANLATICI ve özne *Ali* ile birleşiyor

b. [$_{\text{ANLÖ}}$ *Ali* [ANLATICI [$_{\text{Yüklem}}$ BOŞ ADIL-YÜKLEM [$_{\text{TÜMÖ}}$ *Op*$_{\text{i}}$ [TÜM$_{\varnothing}$ [$_{\text{ANLÖ}}$ t_{i} [ANLATICI$_{\varnothing}$ *the best candidate*]]]]]]]

→ZAM ile birleşiyor ve küçültmüş ilgi tümceciğine Yüklem-Tersinleme yüklüyor→

c. [$_{\text{ZAMÖ}}$ [$_{\text{Yüklem}}$ BOŞ ADIL-YÜKLEM [$_{\text{TÜMÖ}}$ *Op*$_{\text{i}}$ [TÜM$_{\varnothing}$ [$_{\text{ANLÖ}}$ t_{i} [ANLATICI$_{\varnothing}$ *the best candidate*]]]]]$_{\text{j}}$ [ZAM+ANLATCI$_{\text{K}}$=*be* [$_{\text{ANLÖ}}$ *Ali* [t_{k} t_{i}]]]

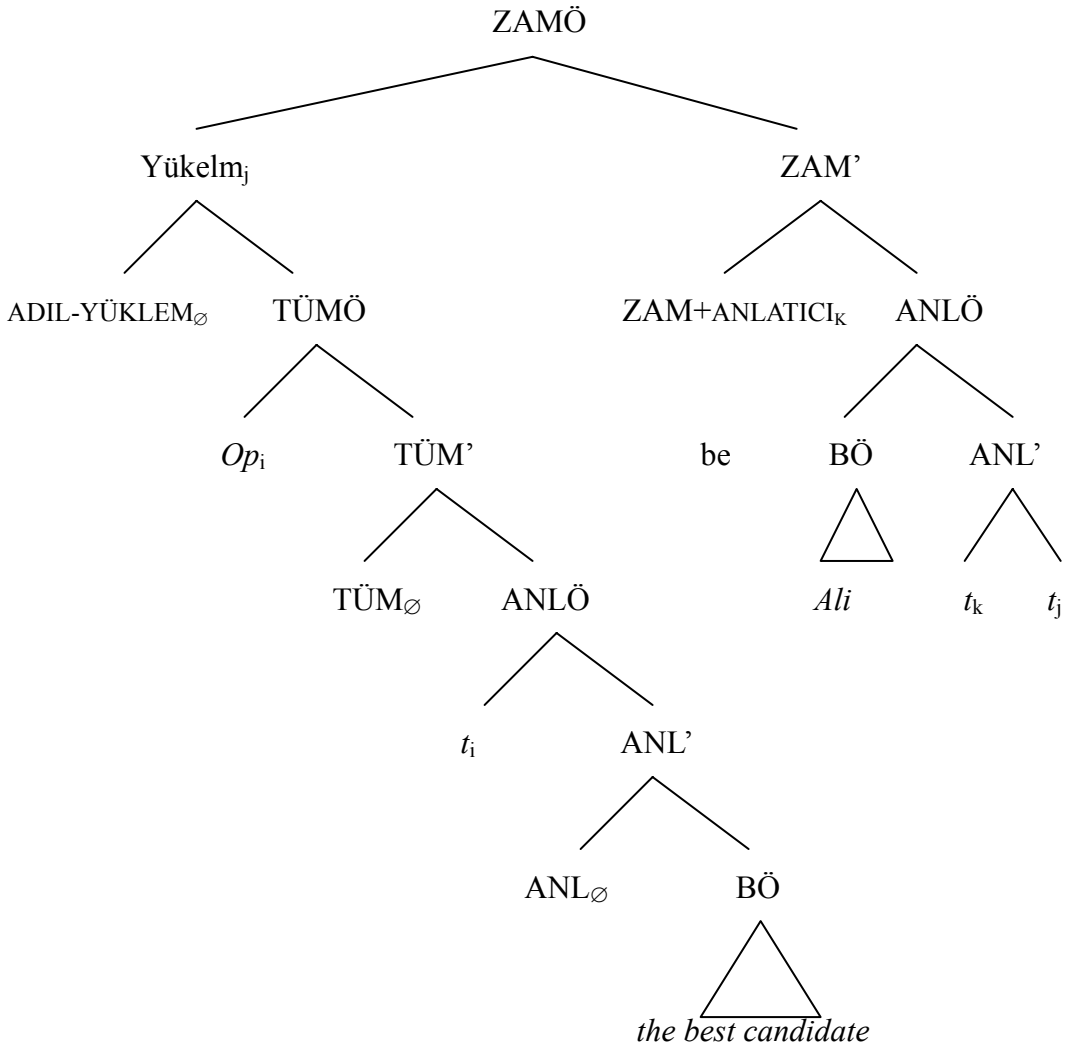

(30)daki örnekler (31) ve (32)de gösterilmektedir, iki örnekte de *the best candidate* örnek olmaktadır fark ise hangi tümceciği nitelemektedir? Ana küçük tümceciği veya kendisini içeren küçültmüş ilgi tümceciği. Standart koşaç tümcelerinde koşaç sonrası ad öbeği kendi yapısında gösterilen tek küçük tümceciğin yüklemidir. Nitelemeli koşaç tümcelerinde koşaç öncesi ad öbeği kendisini içeren küçültmüş ilgi tümceciğinin yüklemi, ve bu küçültmüş ilgi tümceciği koşaç sonrasındaki öznenin yüklemidir. (32)deki küçültmüş ilgi tümceciğin öznesi ile tersinlemenin sebebi eşitlemeli koşaç tümcelerinde de denetleme amacıdır.

Den Dikken yüklemi tersinlemek için ekonomi ilkesi ve yerelliğe uymak

gerektiğini söylemektedir. Yukarıda gördüğümüz gibi nitelemeli ve belirtmeli koşaç tümcelerinin sayılamaları farklıdır, dolayısıyla ekonomi ilkesi bu durumda söz konusu değildir:

(33) a. [$_{\text{ZAMÖ}}$ ZAM... [$_{\text{ANLÖ}}$ *Ali* [ANLATICI [*the best candidate*]]]]

b. [$_{\text{ZAMÖ}}$ ZAM... [$_{\text{ANLÖ}}$ *Ali* [ANLATICI [BOŞ ADIL-YÜKLEM [$_{\text{TÜMÖ}}$ Op_{i} [TÜM$_{\varnothing}$ [$_{\text{ANLÖ}}$ t_{i} [ANLATICI [*the best candidate*]]]]]]]]]

Yerelliği denetlemek için ZAM ve yüklem ile bir UYUM ilişkisini kurabilmek gerekmektedir, dolayısıyla ZAM ve yüklem arasında aşama (phase) sınırı bulunmaması gerekmektedir. Ayrıca, yüklem öznesini geçmek için iki öbek eşit uzaklıkta olmalıdır. ZAM ve küçük tümceciğin arasında *e*Ö aşaması bulunmamaktadır. Ancak küçük tümceciğin kendisi *e*Ö gibi bir aşamadır[8] ve bir Tam İşlevsel Birleşik'tir (Complete Functional Complex). (35) ve (36)daki Aşama Delinmezlik Kısıtlaması (Phase Impenetrability Condition) ile birlikte sadece küçük tümceciğin kenarındaki öğenin araştırılması gerekmektedir.

(34) Aşamalar (Φ) önermelidir (propositional).

(35) Küçük tümcecikler aşamalardır.

(36) Aşama Delinmezlik Kısıtlaması (Chomsky 2001)

Bir baş H olan aşama αda, H'in açısı H ve onun kenarı hariç, α dışarısındaki operasyonlara ulaşılamamaktadır.

[8] Lundin'e (2003) gore küçük tümcecik bir *e*Ö, *a*Ö veya *i*Ödür.

Bir operasyon ve α aşamasındaki öğe ile ilişki kurmak için bu öğenin α aşamasının başı veya başın kenarındaki öğe olması lazımdır. Başın kenarı genelde gösterici veya eklentilerdir. Küçük tümcecik aşamasındaki ANLATICI-başı ve özne direkt görünmektedir, çünkü ANLATICI-başı aşamanın başıdır, özne de aşamanın kenarındadır. Yüklemde ise biraz problem vardır. Den Dikken yüklem ve ZAM ile bir uyum ilişkisi kurmak için küçük tümceciğin dışında bir işlevsel kategori koymakta ve ANLATICI başı yükseltmektedir.

(37) $[_{\text{İŞLÖ}}$ YÜKLEM$_j$ $[$İŞL+ANALTICI$_i$ $[_{\text{ANLÖ}}$ ÖZNE $[t_i\ t_j]]]]$

ANLATICI-başı işlevsel kategoriye yükseldikten sonra aşama da İŞLÖ'ye yayılmaktadır. Yüklem özneden geçerek A-taşımak için yapıda bir küçük tümcecik öznesi ve küçük tümcecik için ilk kullanılabilir konma noktası olan en küçük açı gerekmektedir. Aynı en küçük açının üyeleri olduğu için iki konum eşit uzaklılıktadır, ve böylece yüklem öznesinden geçerek A-taşımak En Az Bağlantı Kısıtlaması'na (Mimal Link Condition) uymaktadır. En küçük açının gerekçesi küçük tümceciğin işlevsel başının daha yukarıdaki baş konumuna açı-yayılma taşımasından kaynaklanmaktadır. Daha yukarıdaki baş ana eylem olamamaktadır: E de bir sözcüksel baş ve gösterici konumu bulunmamaktadır. Dolayısıyla ANLATICI-başı yükselttiği konum bir işlevsel baştır, (37)deki İŞL-başı, ve bu işlevsel başa Den Dikken BAĞLATICI (LINKER) demektedir. Yükselten yüklem ve geldiği küçük tümceciğin arasında bağlantıyı sağlayan baştır. BAĞLATICI ile ilgili olguları **3.2**te göreceğiz.

2.7 Huang (1988)

Huang'a göre Çincede iki tür koşaç bulunmaktadır: adcıl koşaç tümcelerinde

(sözde-ayrık tümceler dahil) koşaç iki üyeli bir ana eylemdir; ayrık tümcelerde ise koşaç bir yardımcı eylemdir (krş. Hsieh 1997, 2002).

İki tür koşaç tümceleri bulunmaktdır: eşitlemeli ve nitelemeli koşaç tümceleri. Eşitlemeli koşaç tümcelerinde iki ad öbeği tersinleyebilirken (38a-b), nitelemeli koşaç tümcelerinde tersinleyememektedir (38c-d):

(38) a. Zhangsan shi wo de laoshi.
‘Zhansan benim hocamdır.

b. wo de laoshi shi Zhangsan.
‘Benim hocam Zhangsan’dır.’

c. Ma shi yi-zhong dongwu.
‘At bir tür hayvandır.’

d. *yi-zhong dongwu shi ma.

Huang ayrık tümcenin koşaç tümcesinden türetilmediğini söylemektedir. Ayrık tümcelerde koşaç yükselebilir bir yardımcı eylemdir.

(39) a. *Shi* Zhangsan zuotian qu Xinzu de.
‘Dün Zinzu’ya giden Zhangsan’dır.’

b. Zhangsan *shi* zuotian qu Xinzu de.
‘Zhangsan Xinzu’ya gittği dündü.’

Çincedeki koşaç tümceleri **3.** bülümde daha detaylı bir biçimde göreceğiz.

2.8 Uzun (2004)

Uzun (2004) bütün adcıl koşaç tümcelerinin eşitlemeli olduğunu önermektedir. Ayrıca (40)taki örnekler birbirinden türetilmemektedir. Bir başka deyişle (40b) (40a)dan türetilmemekte, (40a) da (40b)den türetilmemektdedir.

(40) a. Ali is the best candidate.

b. The best candidate is Ali.

Heggie'yi (1987) izleyerek Uzun Türkçede ad öbeklerinin anlambilimsel değerlerine göre Türkçede ad öbeklerinin hiyerarşisini düzenlemiştir. Adcıl koşaç tümcelerinin tersinlenip tersinlenmemesi bu hiyerarşiyle belirlenmektedir.

(41)de üç anlambilimsel değer adcıl koşaç tümcelerini dörde ayırmaktadır. (42)de ise bu ayrımdan gelen Türkçede ad öbeklerinin hiyerarşisi gösterilmektedir.

(41) Türkçede Ad Öbeklerinin Anlambilimsel Sınıflaması

	belirtili	özgül	türsel
1. AÖ tipi	+	+	-
2. AÖ tipi	-	+	-
3. AÖ tipi	+	-	+
4. AÖ tipi	-	-	+

(42) Türkçede Ad Öbeklerinin Hiyerarşisi

1. 1. ve 2. kişi adılları (ben,sen) >
2. belirtili özgül AÖleri (özel adlar ve 3. kişi adılı (*o*) dahil) >
3. belirtisiz özgül AÖleri >

4. belirtili türsel AÖleri >

5. belirtisiz türsel AÖleri

(41) ve (42) ile karşılaştırıldığında 1. ve 2. adılları belirtili özgül AÖ ve 3. kişi adılından ayrıldıkları fark edilmektedir.

Uzun adcıl koşaç tümcesinde daha yukarıdaki hiyerarşide bulunan ad öbeğinin tümcenin özne konumunda bulunduğunu önermektedir ((43a-b), (44a)). Daha alt hiyerarşide bulunan ad öbeği özne konumundan çıkarsa tümce bozulmaktadır ((43d), (44b-c)).

(43) a. Pelikan kuş(tur).

b. Kuş Pelikan(dır).[9]

c. Pelikan bir kuş(tur).

d. *Bir pelikan kuş(tur).

(44) a. Bu okulda bir öğretmen, gizli polis(tir).

b. *Gizli polis, bu okulda bir öğretmen(dir)

c. Bir gizli polis bu okulda bir öğretmen(dir)

Ayrıca, Türkçede adcıl koşaç tümcelerinde birinci ad öbeği belirtili ise, ikinci ad öbeği belirtili olamaz.

(45) *Çocukların dün yakaladığı bir kuş, bu kuş(tur).

Belirtili türsel ad öbeği belirtili özgül ad öbeğinden önce gelerek hiyerarşiyi

[9] Bu tümce genelde kabul edilmemektedir.

bozmuştur ama (46a) tümcesi düzgündür, o halde tek olasılık (46b)nin tersinlediğidir.

(46) a. Pelikan bu kuş(tur).

b. Bu kuş pelikan(dır).

Bu ise, (46b)nin her iki öğesinin de odaklanabilmesinden ancak (46a)daki birincil ad öbeğinin odaklanmamasından anlaşılmaktadır, örnek (47)de görüldüğü gibi:

(47) a. *PELİKAN bu kuş(tur).

b. Pelikan BU KUŞ(tur).

c. BU KUŞ pelikan(dır).

d. Bu kuş PELİKAN(dır).

Hiyerarşide aynı aşamada yer alan ad öbekleri arasında tersinleme olmamaktadır. (48a) (48b)den türetilmemektedir ve (48b) de (48a)dan türetilmemektedir.

(48) a. O öğretmen ALİ(dir).

b. Ali O ÖĞRETMEN(dir)

c. O ÖĞRETMEN Ali(dir).

d. ALİ o öğretmen(dir).

Son olarak, hiyerarşide üstte olan uyumu belirlemektedir:

(49) a. Ben o öğretmenim.

b. O öğretmen benim.

c. *O öğretmen ben(dir).

2.9 Özet

Bu bölümde son yıllarda üretici dilbilgisi çerçevesinde yapılmış olan çalışmaları gördük. Üretici dilbilgisinde koşacın genelde anlamsız olduğu ve bir küçük tümceciği kendisine tümleç olarak seçtiği düşünülmektedir.

Heggie (1988) yüklem konulaştırıldığı için GösTÜMÖye yükseltildiğini önermektedir. Moro (1997) yüklemin GösÇÖ'ye yükseldiğini önermektedir. Heycock ve Kroch (1997) ve Uzun (2004) eşitlemeli koşaç tümcesinin birbirinden türetilmediğini örnermektedir. Rothstein (2001) yüklemin yükselmediğini ve koşacın ya bir küçük tümcecik ya da bir AÖ seçtiğini önermektedir. Mikkelsen (2004) belirtmeli koşaç tümcelerini eşitlemeli koşaç tümcelerinden ayırmak gerektiğini önermektedir. Den Dekken (2006) ANLATICI ve BAĞLATICI kavramılarını tanıtarak koşaç tümcesinin sözdizimini anlatmaktadır. Huang (1988) Çincede adcıl koşaç tümcelerinde *shi* koşacının bir iki üyeli ana eylem olduğunu ve ayrık tümcelerde *shi*nin bir yükseltebilir yardımcı eylemi olduğunu önermektedir. Uzun (2004) anlambilimsel hiyerarşi önererek bütün koşaç tümcelerinin eşitlemeli koşaç tümcesi olduğunu ve hiyerarşinin üstte yer alan ad öbeğinin uyumu belirlediğini önermektedir.

Sonraki bölümde Çince ve Türkçedeki koşaç ve koşaç tümcelerine değinilmektedir. Aynı zamanda bu bölümdeki çalışmalardan karışık kavramlarla Çince ve Türkçedeki koşaç tümcelerinin sözdizimi açıklanacaktır.

3. Çince ve Türkçede Koşaç Tümcelerinin Karşılaştırılması

3.0 Giriş

Bu Bölümde Türkçe ve Çincedeki koşaç tümceleri karşılaştırılmaktadır. İlk olarak Çince ve Türkçede koşaç tümcelerinin özellikleri gösterilmektedir. İkinci bölümde Türkçe ve Çincede koşaç tümcelerinin temel sözdizimi ve tersinlemesi incelenmektedir. Üçüncü bölümde Türkçe ve Çincede KDY eylemleri ile küçük tümceleri arasındaki olgular karşılaştırılmaktadır. Dördüncü bölüm ise sonuçtur.

3.1 Çince ve Türkcede Koşaç Tümcelerinin Özellikleri

Geleneksel dilbilimciler genelde adcıl koşaç tümcesinde üç çeşit anlam bulunduğunu söylemektedir: eşitlemeli, nitelemeli ve varoluş. Varoluş nitelemeli tümceden biri sayılabilmektedir (Hsieh 1997). Bu bölüm 5 bölümden oluşmaktadır. **3.1.1**de her iki dildeki koşaçların özelliklerinden bazı kısıtlamalara değinilmektedir. **3.1.2**de ad tümcelerine; **3.1.3**de iki dildeki ayrık tümce kısıtlamalarına; **3.1.4**de ise sözde-ayrık tümcelere bakılmaktadır. **3.1.5** bu bölümün özetidir.

3.1.1 Çince ve Türkçede koşacın özellikleri

3.1.1.1 Çince

Çincede koşaç *shi* adcıl koşaç tümcesinin özne ve yüklemin arasında bulunabilen zorunlu bir sözdizimsel öğedir.

(1) a. Zhangsan *(shi) loashi.

Zhangsan KOŞ öğretmen

'Zhangsan öğretmendir.'

b. tushuguan duimian *(shi) xingzhengdalou.

Kütüphane karşı KOŞ rektörlük

'Kütüphanenin karşısı rektörlük(tür).'

c. Lisi *(shi) ge yonggong de shuisheng

Lisi KOŞ SNF çalışkan PAR öğrenci

'Lisi çalışkan bir öğrenci(dir).'

Shi eylem özelliklerine sahiptir: *jiu*, *zhi*, *zhen*, *yuanlai* gibi zarflar tarafından nitelendirilebilmektedir.

(2) a. wo jiu shi Zhangsan.

ben işte KOŞ Zhangsan

'Ben Zhangsanım.'

b. Lisi zhi shi gongwuyuan.

Lisi sadece KOŞ memur

'Lisi sadece memur(dur)'

c. Zhaoliu yuanlai shi yi-ge laoshi

Zhaoliu orijinal KOŞ bir-SNF öğretmen

'Zhaoliu eskiden bir öğretmen(dir)'

d. Wangwu shi tiancai

Wangwu KOŞ deha

'Wangwu deha(dır)'

bu ile olumsuz tümceyi kurmaktadır. Ayrıca soru tümcesini de eylem-*bu*-eylem şeklinde kurabilmektedir.

(3) a. Zhangsan bu shi ribenren.

Zhangsan OLS KOŞ Japon

'Zhangsan Japon değil(dir).'

b. Lisi shi-bu-shi taiwanren?

Lisi KOŞ-OLS-KOŞ Tayvanlı

'Lisi Tayvanlı mı, değil mi?'

Yukarıdaki olgular Çincedeki eylemlerin genel karakteristiğine uymaktadır, dolayısıyla *shi*'nın bir eylem olduğu söylenebilmektedir. Ayrıca, *shi* GÖRÜNÜŞ ve olumsuz partikel *mei* ile beraber kullanılmaz, emir tümcesi de kuramaz.

(4) a. *Zhangsan shi-le laoshi.

Zhangsan KOŞ-GÖR öğretmen

'Zhangsan öğretmendi'

b. *Lisi shi-guo xuesheng

Lisi KOŞ-GÖR öğrenci

'Lisi öğrenciydi'

c. *Wangwu shi-zhe jingcha

Wangwu KOŞ-GÖR polis

'Wangwu polis(tur).'

d. *Zhaoliu mei shi shizhang

Zhaoliu OLS KOŞ belediye başkanı

'Zhaoliu belediye başkanı değildi.

(4)te gördüğümüz gibi *shi* GÖRÜNÜŞ eki ile kullanılamamaktadır, çünkü *shi*'nin

kendisi GÖRÜNÜŞ taşımaktadır.

(5) a.*shi loashi

KOŞ öğretmen

b. *shi bendan

KOŞ aptal

(5)ten *shi*'nin anlamsız olduğu anlaşılmaktadır. Buraya kadar *shi* eyleminin anlamsız ve GÖRÜNÜŞ taşıyan bir eylem olduğu anlaşılmaktadır.

3.1.1.2 Türkçe

Türkçede koşaç *i-* eylemidir. Bu eylem, bileşik zaman paradigmalarında yardımcı eylem konumundadır (Uzun 2004). Türkçede koşaç yüklemin hemen arkasında bulunmaktadır.

(6) a. Ben Ali'-yim

KOŞ-1. kişi

b. Sen bir öğretmen-sin

KOŞ-2. kişi

c. Ahmet onun erkek arkadaşı.

i- eylemi edilgen, ettirgen, olumsuz, dönüşlü, karşılıklı, yeterlik, ivedik, sürek, yaklaşık, sözde tasvir ekleri ile kullanılmamakta ve emir tümcesi kuramamaktadır.

(7) a. *Polis i-n-di. (edilgen)

b. *Ahmet Mehmet'i hocalık idirdi. (ettirgen)

c. *Ali memur imedi. (olumsuz)

d. *Mehmet kendi indi. (dönüşlü)

e. *O öğretmen isin. (emir)

(7)de *i-* eylemi sözdizimde başka konumlar olmadan zaman konumunun hemen aşağısında olduğu anlaşılmaktadır. Bir başka deyişle, Türkçede koşaç sadece zaman ve kişi sayı taşıyan, anlamsız bir sözdizimsel öğedir.

Şimdilik iki dile bakıldığı zaman bu iki dildeki koşaçların anlamsız sözdizimsel öğeler olduğu anlaşılmaktadır. Türkçede koşaç *i-* eylemi zaman, kişi ve sayı taşırken, Çincede koşaç shi eylemi yalnızca görünüş taşımaktadır.

3.1.2 Adcıl Koşaç Tümcesi

Adcıl koşaç tümcesi, iki ad öbeğinden oluşan bir koşaç öğesinin görüldüğü tümcelerdir. Adcıl koşaç tümcelerinin ilk ad öbeği belirtili/gönderimsel olan ama ikinci ad öbeği belirtisiz/gönderimsiz olan türü, nitelemeli koşaç tümcesi olarak görülür. Bu tür tümcelerde ikincil ad öbeğinin yaptığı, ilk ad öbeğini nitelemek, betimlemek veya sınıflamaktır. Her iki ad öbeği de belirtili/gönderimli olanları ise eşitlemeli koşaç tümcesidir. Bu tür tümcelerde iki ad öbeğinin gönderimsel kaynakları eşitlenir (Tura, 1986).

(8) Nitelemeli

a. Zhangsan shi zui hao de hoxuanren.

Zhangsan KOŞ en iyi PAR aday

'Zhangsan en iyi aday(dır)'

b. fangzi qianmian shi huayuan

ev ön KOŞ bahçe

'Evin önü bahçe(dir).'

c. Duygu güzel bir kız(dır).

(9) Eşitlemeli

a. Taibei shi Taiwan de shoudu

Taypey KOŞ Tayvan PAR başkent

'Taypey Tayvan'ın başkenti'dir.'

b. Benim adım Kırmızı.

Higgins (1973, 1979) adcıl koşaç tümceleri için dörtlü bir ayrım önermektedir.

(10) a. Nitelemeli

Duygu güzel bir kız(dır).

b. Belirtmeli (specification)

En iyi aday Ali(dir).

c. Tanıtmalı (identificational)

O adam Zihni(dir)

d. Eşitlemeli

Benim adım Kırmızı.

3.2de bu ayrımlara değinilecektir. Bu ayrımları şimdilik bir yana bırakıp Çince ve Türkçedeki diğer olgulara bakalım. Bazı AÖ'leri ile *shi* ve *i-* seçimlik olarak gözükmemektedir.

(11) a. Wo taibeiren.

ben Taypeyli

'Ben Taypeyliyim'

b. Wo Lisi.

Ben Lisi

'Ben Lisi.'

c. Ben Mustafa

d. Seni aptal!

Ancak olumsuz bir tümce kurmak istendiğinde *shi* ve *i-* yine gerekmektedir.

(12) a. Wo bu *(shi) taibeiren.

'Taypeyli değilim.'

b. Wo bu *(shi) Lisi.

'Lisi değilim.'

c. Ben Mustafa değil*(im).

d. Sen aptal değil*(sin).

e. *Seni aptal değil.

(11)deki tümceler İngilizcenin *you idiot* (seni aptal) anlatımı gibidir. Den Dikken'e (kişisel yazışma) göre bu tür anlatım tümce değildir, sadece içsel yüklem içeren bir AÖdür. Bu tez de bu görüşte olup bu tür anlatımın adcıl koşaç tümcesi olmadığını önermektedir. Bir başka deyişle, (12)deki tümceler (11)deki tümcelerin olumsuz biçimleri değildir.

Çincede sıfat, eylemin alt kategorisinde yer almaktadır. Dolayısıyla koşaç

olmadan tümce kurulabilmektedir.

(13) a. Zhangsan congming.

Zhangsan akıllı

'Zhansan akıllı(dır).'

b. Wangwu de nianji da

Wangwu PAR yaş büyük

'Wangwu yaşlı(dır)'

Koşaç kullanıldığı zaman adlaştırma partikeli *de*nin kullanılması gerekmektedir.

(14) a. Zhangsan shi qongming de

Zhangsan KOŞ akıllı PAR

'Zhangsan akıllıdır.'

b. Tiankong shi lan de

gök KOŞ mavi PAR

'Gök mavidir.'

Aslında Çincede sıfat ve *shi*'nin beraber kullanılışı Türkçede *–dır* ekinin sıfat ile kullanılışına benzemektedir.

(15) a. Bugün hava iyi.

b. Bugün hava iyidir.

(16) a. Gök mavi.

b. Gök mavidir.

3.1.3 Ayrık Tümce

3.1.3.1 Çince

Çincenin ayrık tümcelerinde, *shi* tümceciğin önünde veya özne ile yüklem arasında bulunabilmektedir.

(17) a. Shi Zhangsan zuotianqu Xinzhu de.
KOŞ Zhangsan dün git- Xinzhu PAR
'Xinzu'ya dün giden Zhansan(dır)'

b. Zhangsan shi zuotian qu Xinzhu de.
Zhangsan KOŞ dün git- Xinzhu PAR
'Zhangsan Xinzhu'ya gittiği dündü.'

c. Zuotian shi Zhangsan qu Xinzhu de.
dün KOŞ Zhangsan git- Xinzhu PAR
'Dün Xinzhu'ya giden Zhansan.'

(17)deki *shi*ler düşerse, tümcenin temel anlamı etkilenmemektedir.

(18) Zhangsan zuotian qu-le Xinzhu.
Zhangsan dün git-GÖR Xinzhu
'Zhangsan dün Xinzhu'ya gitti.'

*Shi*nin hemen arkasındaki öbek tümcenin odağıdır. Dolayısıyla Teng (1979) *shi*'nin bir odak belirleyici olduğunu söylemektedir. Ancak böyle bir tanım *shi*'nin eylem

özelliklerine sahip olmasını açıklayamamaktadır (Huang, 1988).

(19) a. Dongsi shi bu shi ni tou de?

şey KOŞ OLS KOŞ sen çal- PAR

'O şeyi çalan sen misin?'

b. Zhe shiqing bu shi Wangwu zuo de

bu iş OLS KOŞ Wangwu yap- PAR

'Bu iş yapan Wangwu değil(dir).'

(19)da gördüğümüz gibi *shi* ayrık tümcede yine eylem gibi "eylem-bu-eylem" biçiminde soru tümcesi ve *bu* ile olumsuz tümce kurabilmektedir. İkinci olarak *shi*, ayrık tümcede bulunan yere bazı katı kısıtlamalarda bulunmaktadır (Huang, 1988). *Shi* EÖnün nesnesi (20a), İÖnün nesnesi (20b) ve yüklemin tümleci önünde (20c) bulunamaz.

(20) a. *Zhangsan zuotian qu shi Xinzhu de

Zhangsan dün git- KOŞ Xinzhu PAR

b. *Lisi ba ta shi ma-le yi-dun

Lisi İLG o KOŞ eleştir-GÖR bir SNF

c. *Wangwu fang-le yi-ben shu shi zai zhuo shang

Wangwu bırak-GÖR bir-SNF kitap KOŞ bulun- masa üzeri

yingai (lazım), *keneng* (muhtemelen) zarfları, *shi*'yi açısına alarak önünde veya yüklemi açısına alarak arkasında bulunabilmektedir.

(21) a. ta shi keneng dao Taibei qu-le.

O KOŞ mutemelen var- Taypey git-GÖR

'O Taypey'e gitti olabilir.'

b. ta keneng shi dao Taibei qu-le.

'O belki Taypey'e gitti.'

c. ta shi yingai hui cha le.

o KOŞ lazım dön- ev PAR

'Onun eve dönmesi lazım.'

d. ta yingai shi hui cha le

'O eve dönmüştür.'

Kabiliyeti gösteren *hui* ve *neng* (-AbIl-), *ken* (gönüllü), *gan* (meydan oku-) vs. yardımcı eylemler *shi*'yi açısına alamamaktadır, dolayısıyla *shi*'nin önünde bulunmazlar.

(22) a. *ta neng shi san tian bu shuijiau

o YAR KOŞ üç gün OLS uyu-

b. ta shi neng san tian bu shuijiau

'O üç gün uyumayabilir.'

c. *ta hui shi kaiche

o YAR KOŞ araba kullan-

d. *ta gan shi qu youyong

o YAR KOŞ git- yüz-

e. *ta ken shi bangmang

o YAR KOŞ yardım et-

Dolayısıyla *shi*'nin ayrık tümcelerde bir odak belirleyici olduğunu söylemek uygun değildir. Huang (1988) *shi*'nin Çincenin ayrık tümcesinde yer alan bir yardımcı eylem olduğunu söylemektedir. Benzer görüşü Hsieh (1997, 2001) de önermektedir. Huang *shi*'nin ayrık tümcede tek üye seçtiğini söylemektedir. Huang bu üyenin küçük tümcecik olduğunu söylemesine rağmen bilindiği gibi bu üye, küçük tümceciktir. Ve bu seçilen küçük tümceciğin öznesi hem yerinde kalabilmekte, hem de yükseltebilmektedir.

(23) a. Shi Zhangsan qu le meiquo.
KOŞ Zhangsan git-GÖR A.B.D.
'A.B.D.'ye giden Zhansan('dır).'

b. Zhangsan shi qu le meiquo.
'Zhangsan A.B.D.'ye gitti.'

Ancak Huang küçük tümceciğin öznesinin yükseltilmesinin veya yükseltilmemesinin sebebini açıklamamaktadır.

3.1.3.2 Türkçe

Türkçede ayrık tümce, bir yan tümcecik ve *i*- eylemini içeren bir ana tümceden oluşan bileşik bir tümcedir (Turan 2002).

(24) Bu dizide en önemli rolü oynayan Teoman'dı.

Kornfilt (1997) Türkçede İngilizcede *it* gibi bir dolgu adılı (expletive pronoun) bulunmadığı için bu dilde ayrık tümce bulunmadığını söylemektedir ve (24)teki

tümceye sözde-ayrık tümce demektedir. Buna karşın, Turan İngilizcede ayrık tümcenin işlevlerinin Türkçede nasıl ifade edilmesi gerektiğini karşılaştırmak gerektiğini söyleyerek (24)teki tümceye ayrık tümce demektedir.

(25) a. It was Ali that left yesterday.

b. Dün ayrılan Ali'ydi.

(26) a. It was yesterday that Ali left.

b. Ali'nin ayrıldığı dün(dür).

(27) a. It was Ali's leaving that makes Zeynep cry.

b. Zeynep'i ağlatan Ali'nin ayrılmasıydı.

Ancak (25b), (26b) ve (27b) İngilizcede sözde-ayrık tümceyi de karşılayabilmektedir:

(28) a. Dün ayrılan Ali'ydi.

b. The person left yesterday was Ali.[10]

(29) a. Ali'nin ayrıldığı dündü.

b. When Ali left was yesterday.

(30) a. Zeynep'i ağlatan Ali'nin ayrılmasıydı.

b. What makes Zeynep cry was Ali's leaving.

[10] Genel olarak bu tür tümcenin sözde-ayrık tümce olduğu düşünülmektedir (Den Dikken 2001).

(25)ten (30)a kadar olan örneklere bakıldığında Türkçede ayrık tümcenin ve sözde-ayrık tümcenin tek bir biçimde gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Ancak İngilizce-de ayrık tümcede EÖ odak olamazken (31), Türkçe de olabilmektedir (32):

(31) a. *It is left yesterday that Ali.

b. *It is Ali left that yesterday.

(32) a. Ali dün ayrılandı.

b. Dün Ali'nin ayrıldığıydı.

3.1.4'te Türkçe ve Çincedeki sözde-ayrık tümcelerin birbirine benzediklerini de göreceğiz. Dolayısıyla bu tezde, Turan'ın (2002) önerdiği ayrık tümce tanımı-bir yan tümcecik ve *i*- eylemini içeren bir ana tümceden oluşan bileşik bir tümce-sözde-ayrık tümce ile tanınmaktadır.

3.1.4 Sözde-Ayrık Tümce

3.1.4.1 Çince

Çincenin sözde-ayrık tümcesi (33)de gösterilmektedir.

(33) a. Zhuotian mai shu de shi Zhangsan.

dün satın al- kitap PAR KOŞ Zhangsan

'Dün kitap alan Zhangsan(dır).'

b. Mingtian ta yao qu de shi Taibei.

yarın o GÖR git- PAR KOŞ Taypey

'Yarın o Taypey'e gidecek.'

c. Lisi dian de shi mibuding

Lisi sipariş ver- PAR KOŞ sütlaç

'Lisi'nin sipariş verdiği (şey) sütlaç(tir).'

(33a)ya baktığımızda Çincenin sözde-ayrık tümcesi Türkçenin sözde-ayrık tümcesine benzemektedir. Çincenin ayrık tümcesi ile sözde-ayrık tümcesi arasındaki en büyük fark, koşaç ve *de* partikelinin düşebilmesidir. Ayrık tümcede *shi* düşerse tümce yine düzgündür; sözde-ayrık tümcede ise koşaç ve *de* partikeli zorunlu sözdizimsel öğedir.

(34) a. *Lisi dian shi mibuding

Lisi sipariş ver-KOŞ sütlaç

b. *Lisi dian de mibuding

Lisi sipariş ver-PAR sütlaç

3.1.4.2 Türkçe

Turan'ın (2002) önerdiği Türkçede ayrık tümcenin özellikleri burada sözde-ayrık tümcenin özellikeleri olarak kabul edilmektedir. İlk olarak yan tümce dilbilgisel özne (35a-b) veya yüklem işlevi (35c-d) görebilmektedir.

(35) a. En son kazanan yine sizsiniz.

b. Kapıdan çıkan Ali'ydi.

c. İşadamı parasının kıymetini bilen(dir).

d. İnsan kendisini aşan(dır)

Sözde-ayrık tümcenin ikinci özelliği sözde-ayrık tümcede baş olarak adlandırdığımız öğe belirtisiz (36a) ya da belirtili (36b) bir AÖ, özel ad (36c), adıl (36d), türsel

(generic) ad (36e) olabilir.

(36) a. O odada kalan *güzel bir kız(*dır).

b. Bu seçimde kazanan *en iyi aday*(dır).

c. Benim adım Kırmızı yazan *Orhan Pamuk*(tur).

d. Bu sınıfta en çalışkan olan *sensin*.

e. Kendisini aşan *insan*(dır).

Üçüncüsü, sözde-ayrık tümce ortacının başı, (37)deki örneklerde görüldüğü gibi niceliksel olamaz.

(37) a. *Bunu bilen bütün insanlardı.

b. *Onu terk eden her öğrenciydi.

c. *İçeri giren bazı kızlardı.

3.1.5 KDY Eylemi ve Koşaç Tümceleri

3.1.5.1 Çince

Çincede iki tür KDY eylemi bulunmaktadır: sonuçlandırma KDY eylemi, *renwei*, *juide*; ve *dan* eylemi. Sonuçlandırma KDY eyleminin tümlecinin bir adcıl tümcecik olduğu zaman adcıl tümceciğin türü ne olursa olsun, koşaç gerekli bir öğedir.

(38) a. nitelemli (yüklem çıplak ad (bare noun) olan)

wo renwei Lisi *(shi) bendan.

Ben san- Lisi KOŞ aptal

'Bana göre Lisi aptal(dır)'

b. Nitelemli (yüklem belirtisiz AÖ olan)

Zhangsan renwei Wangwu *(shi) yi-ge hao laoshi.

Zhangsan san- Wangwu KOŞ bir-SF iyi öğretmen

'Zhangsan'a göre Wangwu iyi bir öğretmen(dir).'

c. nitelemli (yüklem belirtili AÖ olan)

ni juide she *(shi) zuihoade hoxuaren?

sen düşün- kim KOŞ en iyi aday

'Sana göre kim en iyi aday(dır)?'

d. belirtmeli

ta juide zui lihaide zuqioyaun *(shi) Ronaldinhno.

o düşün- en iyi futbolcu KOŞ Ronaldinhno

'Ona göre en iyi futbolcu Ronaldinhno('dur).'

e. eşitlemeli

Zhangsan renwi nide *(jiu shi) tade.

Zhangsan san- seninki işte KOŞ onunki

'Zhangsan'a göre seninki işte onunki(dir).'

KDY eyleminin varsayımsal ise, tümlecinin yükleminin yalın ad olduğu zaman koşaç düşebilmektedir.

(39) a. nitelemli (yüklem çıplak ad (bare noun) olan)

wo dan Lisi (shi) bendan.

Ben san- Lisi KOŞ aptal

'Ben Lisi'yi aptal sandım.'

b. Nitelemli (yüklem belirtisiz AÖ olan)

Zhangsan dan Wangwu *(shi) yi-ge hao laoshi.[11]

Zhangsan san- Wangwu KOŞ bir-SF iyi öğretmen

‘Zhangsan Wangwu’nun iyi bir öğretmen sandı.'

c. nitelemli (yüklem belirtili AÖ olan)

ni dan she *(shi) zuihoade hoxuaren?

sen san- kim KOŞ en iyi aday

‘Sen kimi en iyi aday sanıyorsun?’

d. belirtmeli

ta dan zui lihaide zuqioyaun *(shi) Ronaldinhno.

o san- en iyi futbolcu KOŞ Ronaldinhno

‘O en iyi futbolcuyu Ronaldinhno sandı.’

e. eşitlemeli

Zhangsan dan nide *(jiu shi) tade.

Zhangsan san- seninki işte KOŞ onunki

‘Zhangsan seninkini onunki sanıyor.’

3.1.5.2 Türkçe

Türkçede KDY eylemini temsil edebilen *san-* eylemidir. San- eyleminin tülmceci bir küçük tümceciktir.

---

[11] Belirtisiz adın sınıf sözcüğü yekpare (massive) gösteren (*tuo*) ise, koşaç düşebilir.

(i) Wo dan ta (shi) yi-tuo dabian.
ben san o KOŞ bir-SNF bok
‘Bana göre o bir bok(tur).’

Daha deytalı bilgi için Tang (1998) ve Wei’ye (2004) bkz.

(40) a. Nitelemeli

Ali seni bir avukat sandı.

b. Belirtmeli

Ahmet en iyi adayı Ali sandı.

c. Eşitlemeli

Özge Teoman'ın Serap'a karşı tavrını Mustafa'nın Hilal'e karşı tavrı sandı.

Yüklem sıfat olan küçük tümcecik ve adcıl küçük tümcecikte farklı olumsuz partikel kullanıyor.

(41) a. Ali beni mutlu değil sanıyor.

b. *Ali beni avukat değil sanıyor.

c. Ali benim avukat olmadığımı sanıyor.

3.1.6 Özet

3.1.1de Çince ve Türkçede koşaç eylemi ve koşaç tümcelerinin özelliklerini gördük. Bu iki dilde koşaç, anlam içermeyen sözdizimsel öğedir. *Shi* GÖRÜNÜŞ taşırken, *i*-eylemi zaman, kişi ve sayı taşımaktadır. **3.1.2**de Adcıl koşaç tümcesinde ilk AÖ hep gönderim/belirtili AÖ iken, ikinci AÖ'nün gönderimli/belirtili veya gönderimsiz olabildiği belirtilmektedir. Bundan yola çıkarak adcıl koşaç tümcesinin bazı ayrımlarını yapabiliriz, bu ayrımlar **3.2**de daha detaylı incelenecektir. Ayrıca, bazı iki AÖ içeren YÜKLEMLEMElerin adcıl koşaç tümcesi olmadığına da değinilmiştir. Son olarak da Çincede sıfatın eylemin bir alt kategorisinde bulunduğunu ve sıfat adlaştırıldıktan sonra Türkçede sıfatın ile *–dır* eki kullanılışına benzediğine değinilmektedir.

3.1.3te Çince ve Türkçede ayrık tümcelerin farklarını gördük. Çincede ayrık tümcede koşaç düşerse tümce yine düzgün olmakta ve temel anlamı değişmemektedir. Ayrıca daha net bir biçimde *shi*'nin Çincede yardımcı eylemlerden daha yukarı bir konumda bulunduğunu da gördük. Huang (1988) ayrık tümcedeki *shi*'nin bir yardımcı eylem olduğunu söylemiştir, ve *shi*'nin tümlecinin öznesi hem yükselebilir, hem yerinde kalabilir. Ancak bu çözüm yine de problem vardır. Türkçeye gelince Kornfilt (1997) Türkçede dolgu adılı bulunmadığı için ayrık tümce bulunmadığını söylemiştir. Turan buna karşı çıkarak İngilizcede ayrık tümcenin işlevleri ve Türkçede bu işlevleri nasıl ifade edilmesini önererek Türkçede ayrık tümce ve sözde-ayrık tümce bulunduğunu savunmaktadır. Ancak Turan'ın belirttiği bir yan tümce ve bir *i*- eylemi içeren yapı, İngilizcede ayrık tümce EÖ'yü odaklayamazken, EÖ'yü odaklayabilmektedir. Ayrıca **3.1.4**te bu yapı Çince ile karşılaştırıldığında da Türkçe ve Çincedeki sözde-ayrık tümcelerin yapılarının birbirine benzedikleri görülmektedir. **3.1.5**te Çince ve Türkçede KDY eylemi ve Tümleçlerinin genel bir tabolsunu görmüştük. Çincede sonuçlandırma KDY eylemi tam bir koşaç tümcesini tümleci olarak seçerken, *dan* eylemi uygun olduğu zaman bir küçük tümcecik seçebilir. Türkçede ise *san*- eylemi bir küçük tümcecik seçmektedir. Küçük tümceciğin yükleminin sıfat olduğu zaman olumsuz partikel *değil* kullanılabilr; küçük tümceciğin yükleminin AÖ olduğu zaman olumsuz anlamı getirmek istenirse, bir yardımcı eylem *ol*- gerekmektedir ve –mA eki kullanılmaktadır.

3.1de Çince ve Türkçede çeşit koşaç tümcelerinin özelliklerini gördük, şimdi koşaç tümcelerinin sözdizimlerine geçelim.

3.2 Koşaç Tümcelerinin Temel Sözdizimi ve Tersinlenmesi

3.2.1 Koşaç Tümcelerinin Ayrımları ile Temel sözdizimi ve Tersinlenmesi

Higgins (1973,1979) koşaç tümceleri için dörtlü bir ayrım yapmaktadır (10), örnek (42)de tekrar görülmektedir.

(42) a. Nitelemeli

Duygu güzel bir kız(dır).

b. Belirtmeli

En iyi aday Ali(dir).

c. Tanıtmalı

Zihni o adam(dır).

d. Eşitlemeli

Benim adım Kırmızı.

Tablo 1.de[12] Koşaç tümcelerindeki $AÖ_1$ ve $AÖ_2$'nin özellikleri gösterilmektedir:

Tablo 1.

Tümce Türü	$AÖ_1$	$AÖ_2$
Nitelemeli	Gönderimsel	Nitelemeli
Belirtmeli	Konusal (Superscriptional)	Berlitmeli
Eşitlemeli	Gönderimsel	Gönderimsel
Tanıtmalı	Gönderimsel	Tanıtmalı

Koşaç tümcelerinin $AÖ_2$ $AÖ_1$'i nitelemekte ise, bu tür tümce nitelemeli koşaç

[12] Tablo 1. Heggie'den (1988) alınmıştır.

tümcesidir. Higgins belirtmeli koşaç tümcesini bir listeye benzetmiştir: daha az gönderimsel AÖ (konusal AÖ) listenin konusu gibi işlemektedir, daha çok gönderimsel AÖ (belirtmeli AÖ) listedeki bir maddeyi belirtmektedir (Higgins 1973). Williams (1983), Partee (1986) ve Heycock ve Kroch (1997) belirtmeli koşaç tümceleri için başka bir tanım vermektedir: $AÖ_1$, nitelemeli, veya dolaylı gönderimsel, veya gizli soru olan bir gönderimin tanımlamasıdır; koşacın arkasındaki $AÖ_2$ ise, dinleyiciye bilinen veya direkt ulaşılabilen bir gönderim sağlayarak $AÖ_1$in kimiliğini belirtmektedir[13].

Mikkelsen (2004) eşitlemeli, nitelemeli ve belitmeli koşaç tümcelerinin anlambilimsel özelliklerini karşılaştırmaktadır:

Tablo 2.

Tümce Türü	$AÖ_1$	$AÖ_2$
Nitelemeli	<e>	<e,t>
Belirtmeli	<e,t>	<e>
Eşitlemeli	<e>	<e>

Tablo (2)den belirtmeli koşaç tümcelerinin anlambilimsel açıdan eşitlemeli (Heycock ve Kroch 1997, 1999), veya nitelemeli (Rothstein 2001) olmadığı anlaşılmaktadır (Mikkelsen 2004).

Mikkelsen (2004) iki çeşit tanıtmalı koşaç tümceleri olduğunu söylemektedir:

[13] Partee'ye (2000) bkz.

Tablo 3.

Tümce Türü	Örnek	$AÖ_1$	$AÖ_2$
Kesik ayrık tümce	O Ali(‘dir).	<e,t>	<e>
Göstermeli Eşitlemeli	O adam Ali(‘dir).	<e>	<e>

Bu ayrım doğru ise, Higgins’in dörtlü ayrımı üçe indirilebilmektedir (Mikkelsen 2004).

Tablo 4.

Tümce Türü	$AÖ_1$	$AÖ_2$
Nitelemeli	<e>	<e,t>
Belirtmeli (kesik ayrık tümce dahil)	<e,t>	<e>
Eşitlemeli (Göstermeli Eşitlemeli dahil)	<e>	<e>

Bu çeşit koşaç tümcelerinin sözdiziminde iki seçeneği bulunmaktadır:

(43) Türkçede koşaç tümcelerinin sözdizim seçenekleri

a. XÖYÖ/KOŞ

b. YÖXÖ/KOŞ

(43) analiz etmek için üç kuramsal olasılık bulumaktadır:

(44) *kuramsal olasılıklar*

a. (39a) ile (39b) ilgisiz iki yapıdır, kendilerin temel yapısı bulunmaktadır

b. (39a) (39b)nin temel yapısıdır, (39b) (39a)dan türetilmiştir

c. (39b) (39a)nın temel yapısıdır, (39a) (39b)den türetilmiştir.

Ve herhangi bir analiz seçildiğinde tümcede iki ana öğeden biri, XÖ veya YÖ, diğerin yüklem olup olmadığını da kararlaştırmaktadır. Cevap evet ise, hangisi?

Tezin ikinci bölümünde koşaç tümcelerinin sözdizimsel yapısı üzerine Heggie (1988), Moro (1997,2000), Heycock ve Kroch (1997, 1999), Rothstein (2001), Mikkelsen (2004) ve Den Dikken'in (2006) yaptığı çalışmalardan bahsetmiştik. Heggie (1988) ve Moro (1997) tüm koşaç tümcelerinde bir AÖ'nün diğer AÖ'nün yüklemi olduğunu söylemektedir. Bir başka deyişle, tüm koşaç tümcelerinin arkasında tek sözdizimi kalmaktadır: koşaç bir küçük tümcecik tümlecini seçmektedir. Genişletilmiş Yansıntma İlkesi'ne uymak için küçük tümceciğin öznesi veya yüklemi dilbilgisel özne pozisyonuna yükseltilmektedir. Bu pozisyonda yükseltilen özne ise, tümce Stantart Koşaç Tümcesidir (nitelemeli koşaç tümcesi); yükseltilen yüklem ise tümce Tersinleme Koşaç Tümcesidir (belirtmeli koşaç tümcesi). Mikkelsen (2004) ve Den Dikken'in (2006) çalışmaları da aynı görüşü desteklemektededir. Bu yaklaşıma *Yüklem Yükselme Yaklaşım* denilmektedir (Den Dikken 2001). Heycock ve Kroch (1997, 1999) belirtmeli koşaç tümcelerinin eşitlemeli koşaç tümcelerinden biri olduğunu, ve (39)daki sözdizimsel seçeneklerde biri diğerinin temel yapı olmadığını önermektedir. Uzun (2003, 2004) da aynı görüşündedir. Bu yaklaşıma *Yüklem Yükselmeme Yaklaşım* denilmektedir (Den Dikken 2001). Partee (2000) ise koşaç tümcesinin tersinlemesinin dile özgü bir olgu olduğunu söylemektedir. Şimdi bu yaklaşımlara bir daha göz atalaım.

3.2.2 Yüklem Yükseltmeme Yaklaşımı

2. bölümde Heycok ve Kroch'un çalışmasını görmüştük. Onlar belirtmeli koşaç

tümcesinin eşitlemeli koşaç tümcelerinin alt kategorisinde olduğunu ve eşitlemeli koşaç tümcelerinin nitelemeli koşaç tümcesinden ayrı bir ter tuttuğunu düşünmektedirler.

Belirtmeli sözde ayrık tümcelerindeki belirtili gönderimle Heycock ve Kroch eşitlemeli ve nitelemeli arasında bir ayrım yapmıyorsa ve belirtmeli sözde-ayrık tümcelerin alt yapısının nitelemeli olduğunu algılıyorsa, özgür ilgi tümceciğinin anlambilimsel tipinin çelişki olduğunu kabul etmek gerektiğini söylemektedir: *honest is what I want a man to be* tümcesinde özgür ilgi tümceciğinin <<e,t>,t> tipi olması gerekir- ken, *John is what I want a man to be* tümcesinde özgür ilgi tümceciğinin <e,t> tipi olması gerekirdi. Ayrıca totolojiye gelince *dürüst dürüst(tür)* tümcesinde nitelemeli yaklaşım *dürüst*ün <e,t>den <<e,t>,t>e tip-yükseltmesini ve tip yükseltme sürecine bir anlam değişme eklenmesini, dürüst(x) dürüst(x)e benzere değişimini, gerektirmektedir.

Gerçekten de belirtmeli koşaç tümceleri ve eşitlemeli koşaç tümcelerinde benzer yerler vardır. *Consider* veya *believe* gibi GYİ eylemleri bu iki tür koşaç tümcelerini içerdiklerinde benzer bir biçimde çalışmaktadır: (45) ve (46)de koşaç düşerse tümce bozulmaktadır:

(45) a. I consider John the best candidate. (nitelemeli)

b. I consider the best candidate *(to be) John. (belirtmeli)

(46) eşitlemeli

a. I consider your attitude towards John *(to be) my attitude towards Mary.

b. I consider my attitude towards Mary *(to be) your attitude towards John.

(46)deki örnerklerde koşaç düşerse tümce bozulmaktadır, (45a) nitelemeli tümceye benzememektedir. Dolayısıyla eşitlemeli koşaç tümcesindeki iki ad öbeğinin de nitelemeli olmaması mantıksız değildir. Ancak bu yaklaşımın belirtmeli koşaç tümcesi için geçerli olması mantıklı değildir: koşaç tümcesinin tipolojisi her zaman eşitlemeli ve belirtmeli koşaç tümcelerine ayrı bakmaktadır, çünkü belirtmeli koşaç tümcesinin özellikleri özdeş değildir (Den Dikken 2001, krş. Mikkelsen 2004). Heycock ve Kroch dedikleri totoloji tipi koşaç tümcesi, *dürüs dürüst*(*tür*), Çincede bu tür tümcelerde koşaca bir vurgulama zarfı gerekmektedir:

(47) a. chengshi *(jiu) shi chengshi.
dürüst işte KOŞ dürüst
'Dürüst dürüsttür'

b. Lisi *(jiu) shi Lisi.
Lisi işte KOŞ Lisi
'Lisi işte Lisi.''

Bir başka deyişle Çincede totoloji tümcelerinde ikincil AÖnün gerçekten bir anlam değişmesi vardır: chengshi(x) chenshi(x)e benzere değişmektedir. Totolojiye benzer bir durum, Çincede koşaç tümcelerinde iki öbek tamamen aynı yapıya sahipse, *jiu* gerekmektedir.

(48) a. Zhangsan *(*jiu*) *shi* Lisi.
Zhangsan işte KOŞ Lisi.
'Zhangsan işte Lisi.'

b. ni dui Zhangsan de taidu *(*jiu*) *shi* wo dui Lisi de taidu.

sen karşı Zhangsan GEN tavrı işte KOŞ ben karşı Lisi GEN tavrı

'Senin Zhangsan'a karşı tavrın işte benim Lisi'ye karşı tavrımdır.'

c. wo *(*jiu*) *shi* ta.

ben işte KOŞ o

'Ben işte oyum.'

(48a)da iki BÖ de özel isim, (48b)de iki TÜMÖ de aynı yapıya sahip olan özgür ilgi tümceciği, (48c)de ise iki BÖ de adıldır. Totoloji tümceleri gibi Çincede tam anlam ile eşitlemeli koşaç tümcelerinde aslında bir anlam değişimi bulunmaktadır. Bir başka değişle Çincede eşitlemeli koşaç tümceleri bulunmadığı söylenebilmektedir.

Heycock ve Kroch yüklemin yükselmediğini göstern bir başka güçlü kanıtı (49)de görülmektedir. (49)te belirtisiz BÖ özne konumunda bulunursa tümce bozulmaktadır.

(49) *A doctor is John.

Mikkelsen (2004) belirtsiz BÖ yüklem yükselme yaklaşımı için bir karşı örneği olmadığını belirtmiştir, belirtmeli koşaç tümcesinin bilgi yapısı özellikleri ve belirtisiz BÖde bilinen kısıtlamalardan yola çıkarak (49)in bozuk olduğu eklemiştir. Mikkelsen doğru durumlarda bazı belirtisiz BÖ'nün yine özne olabildiğini söylemektedir:

(50) a. **A philosopher** who seems to share the Kiparskyis intuitions on some factive predicates is Unger (1972)...

b. **One example** of someone who started with a Humanities Fellow position at Stanford (actually a Mellon) is Ivan Sag.

Belirtmeli tümcecik kendisinin metin bağlayıcı işlevi çalışırsa (belirtisiz özne eski bilgi olan üyeler veya göstericiyi içerirse de olabilir), belirtisiz özgül ad öbeği özne olabilmektedir. *A doctor is John* tümcesinde *a doctor* BÖsünde eski bilgi taşıyan bir üye veya gösterici bulunmamaktadır ve belirtisiz BÖ eski bilgi taşımak için uygun değildir:

(51) I spoke to my friend Brian about a doctor. # Then I made an appointment with a doctor.

(51)deki *a doctor* BÖ'sünü ile eski bilgiye bağlamanın uygun olmadığı görülmektedir. Ve bu Heim'in (1982) önerdiği belirtisiz BÖdeki Yenilik Kısıtlamasına (Novelty Condition) aykırıdır. (49) (51)deki gibi bir durumdadır. Bunun için Mikkelsen belirtsiz BÖnün özne konumundayken hem eski bilgiye bağlandığını, hem de Yenilik kısıtlamasına uyduğunu önermektedir. Böylece Mikkelsen *A doctor is John* tümcesi bozuk olmadığını, sadece uygun olmadığını iddia etmektedir.

3.2.3 Yüklem Yükselme Yaklaşımı

Yüklem Yükselme Yaklaşımda en önemli nokta hangi öbeğin özne olduğudur. Higgins'e (1979) göre belirtmeli sözde ayrık tümcelerde özgür ilgi tümceciği öznedir. Koşaç arkasındaki AÖ, öznenin gösterdiği listedeki bir öğedir. Koşaç ise tümcenin eşitliğini sağlamaktadır.

(52) a. Ali aldığı bu kitap -tı.

b. {x: Ali x aldı}{bu kitap} =

Declerk (1988) ise buna karşı çıkmaktadır. Ona göre belirtmeli koşaç tümcesinde odak gösteren (id "değeri"-XÖ) AÖ'nün özne olduğudur. Bir başka deyişle *En iyi aday Ali*(*dir*) tümcesinde temel özne gönderimsel AÖ *AliI*'dir. Özne konumunda bulunan nitelemeli AÖ ise temel özne tümlecidir (yüklem). Belirtmeli koşaç tümcelerinin yüzey yapısında özne konumunda bulunan her zaman konudur. Kısaca, Declerk değişkenin (variable/identified) temel yüklem olduğu, değerin (value/identifier) temel özne olduğunu söylemektedir. Heggie (1988), Heycock (1994), Moro (1997), Mikkelsen (2004) ve Den Dikken (2006) Declerk'ın bu görüşune katılmaktadır. Yukarıdaki üretici dilbilimciler temel özne-yüklem ilişkisini genelde (53)daki gibi bir küçük tümcecik varsaymaktadır.

(53) ...be [$_{KT}$ [$_{ÖZNE}$ XP] [$_{YÜKLEM}$ Özgür ilgi tümceciği]]

Heggie (1988) belirtmeli koşaç tümcelerinde temel özne-yüklem ilişkisi için bir sürü tartışma yapmıştır, bazıları özgür ilgi tümceciğinin yüklem olduğunu, bazıları XÖnün özne olduğunu savunmaktadır.

(i) Ölçme Kısıtlaması (Quantification Restrictions)

Heggie'nin özgür ilgi tümceciği için ilk tarışması, (54)den yola çıkmaktadır. *Her* sözcüğünün belirtmeli sözde-yarık tümcelerin özgür ilgi tümceciğinde bulunamaması (54b)nin dilbilgisi dışılığına bağlıdır, çünkü özgür ilgi tümceciği bir yüklemdir.

(54) a. *Ayşe'nin herhangi sevdiği Ali'nin takım elbiseleri(dir).

*Ali'nin takım elbiseleri Ayşe'nin herhangi sevdiği(dir)

b. *Dünyanın geleceği her çocuk(tur).

Ancak bu tartışmadan istenmeyen sonuç çıkabilir. (55) ve (56)de XÖ ölçme kısıtlaması ile denetlendiğinde tümcenin bozulduğunu fark edebiliriz. Bir başka deyişle iki yüklem ortaya çıkabilir, dolayısıyla Ölçme Kısıtlaması yüklemliği denetlemek için uygun bir araç değildir (Den Dikken 2001).

(55) a. Ayşe'nin aldığı bir kitap(tır).

b. *Ayşe'nin aldığı her kitap(tır).

(56) a. Sorun fabrikaların kapanması(dır).

b. *Sorun her fabrikanın kapanması(dır)

(ii) GYİ

Heggie'nin özgür ilgi tümceciğinin yüklem olduğunu kanıtlamak için önerdiği ikinci kanıt GYİ eyleminin tümlecidir. Heggie'ye göre belirtmeli sözde-ayrık tümceler GYİ eylemin tarafından içerilememektedir.

(57) a. I consider important to himseif what John is.

b. *I consider what John is important to himself.

(45)e göre *important to himself* küçük tümceciğin öznesi olması gerekmektedir. Ancak (58)deki örneklerle karşılaştırdığımızda böyle olmadığı anlaşılmaktadır.

(58) a. I consider the best candidate to be John.

b. *I consider what John is to be important to himself.

Ayrıca Türkçe örneklere baktığımızda aynı şeyi görüyoruz[14].

(59) a. En iyi adayı Ali sandım.

b. Ali'yi en iyi aday sandım.

(60) a. *Türkiye'ye ilk defa geleni sen sandım.

b. Türkiye'ye ilk defa gelenin sen oludğunu sandım.

c. Seni Türkiye'ye ilk defa gelen sandım.

(59a)da Türkçede belirtmeli tümcecikte herhangi bir zaman taşıyan koşaç bulunmazken (60b)de *ol-* eyleminin olması lazım. (57)den (60)a kadar bu önermenin o kadar sağlam olmadığı anlaşılmaktadır.

(iii)Ayrık tümceler ve sözde-ayrık tümceler ile birleşme

Heggie'nin üçüncü önermesi (61)deki gibi ayrık tümceler ve sözde-ayrık tümclerin karışık kullanımıdır. Bu önerme, hem özgür ilgi tümceciğinin yüklemliğini, hem de 'değer'-XÖnün özneliğini sağlamaktadır. Heggie (61)de dört çeşit ayrık ve sözde ayrık tümcelerin karıştırımını çıkarmaktadır. Sadece (61a) düzgündür.

(61) a. shi lizi shi Zhangsan suo taoyen de.

KOŞ erik KOŞ Zhangsan İLG nefret et- PAR

[14] Çincenin GYİ eylemleri ise daha karışık olguları vardır. **3.3**te daha detaylı bir biçimde göreceğiz.

‘Zhangsan’ın nefret ettiği erik(tir).

b. *Lizi shi shi Zhangsan suo taoyen de .

erik KOŞ KOŞ Zhangsan İLG nefret et- PAR

c. *shi Zhangsan suo taoyen de shi lizi.

KOŞ Zhangsan İLG nefret et- PAR KOŞ erik

d. *Shi lizi Zhangsan suo taoyen de shi.

KOŞ erik Zhangsan İLG nefret et- PAR KOŞ

(62) a. shi Lisi shi zuihaode hoxuanren.

KOŞ Lisi KOŞ en iyi aday

b. *Lisi shi shi zuihaode hoxuanren.

Lisi KOŞ KOŞ en iyi aday

c. *Shi zuihaode hoxuanren shi Lisi.

KOŞ en iyi aday KOŞ Lisi

d. *Shi Lisi zuihaode hoxuanren shi.

KOŞ Lisi en iyi aday KOŞ

Lisi shi zuihaode hoxuanren ve *zuihaode hoxuanren shi Lisi* gibi yapılarda sadece tersinlemeyen özne ayrılabilmektedir (bkz. (62)). *Zhangsan suo taoyen de* özgür ilgi tümceciği ve *zuihaode hoxuanren* AÖ’sü arasında benzer bir davranış vardır. Bu da *zuihaode hoxuanren* AÖsünün yüklem olduğu kabul edildiği zaman özgür ilgi tümceciğinin yüklem olduğunu kanıtlamaktadır.

Ayrıca (62)de *Lisi*’nin özne olduğu kabul edildiği zaman, (61)de ‘değer’-XÖ *erik* özne olduğu da söylenebilmektedir.

(iv) Boşluk (gapping)

Koşacın boşluğu özgür ilgi tümceciğini bağlatmaktadır, ama 'değer'-XÖ bağlatamamaktadır.

(63) a. Important to himself is what John is, and important to herself ~~is~~ what Mary is.

b. *What John is is important to himself, and what Mary is ~~is~~ important to herself.

Heggie, (63b)nin dilbilgisi dışılığını (64)ın dilbilgisi dışılığına bağlamaktadır.

(64) *which man did Bill see, and which man ~~did~~ Gary ~~see~~?

(64)ta iki devamsız öğe düşerken, (63b)de sadece bir öğe düşmektedir. (64) ve (63b) aslında pek ilgilenmemektedir (Den Dikken 2001).

(v) Karşılaştırma

(65a)daki karşılaştırma yapısında sadece yüklemin bulunabilmesi Heggie'nin dikkatini çekmiştir, ve Heggie (65b)nin dilbilgisi dışılığının *important to himself* öbeğinin yüklem olmadığından kaynaklandığını söylemeketedir.

(65) a. X is important than Y is.

b. *What John is imortant to himself than what Mary is.

Bu önerme sadece yüklem yükseltme yaklaşımı kabul edilirken geçerlidir. Yüklem yükseltmeme yaklaşımında bu bir kanıt değildir (id. *important to himself* ve öznelik

ile ilgilenmemektedir).

(vi)yükseltme

Heggie belirtmeli koşaç tümceciklerindeki 'değer'in özneliğini yükseltmeden daha ileriye taşımak istemektedir: (66a) düzgündür, çünkü *important to himself* bir öznedir, dolayısıyla özne konumuna yükseltebilmektedir. (66b)de Özgür ilgi tümceciği bir yüklem olduğu için yükselememektedir. Ancak (66c)'ye baktığımızda bu önerme içinde bir çelişki vardır.

(66) a. Important to himself seems to be what John is.

b. *What John is seems important to himself.

c. The best candidate seems to be John.

Ancak biri *the best candidate*'in bir özne olduğunu kabul ederse, yoksa (62c)in düzgünlüğü Heggie'nin önermesine aykırıdır.

(vii) Dil Değişimi

Heggie İngilizce ile Fransızca karşılaştırmaktadır. İngilizce onursal AÖ özne olabilirken Fransızca daha kısıtlı olmaktadır, -sadece (68a) dilbilgisi dışı değil, (68b)de herhangi bir diziliş de dilbilgisi dışıdır, 'değer'-İLGÖ nitelemeli koşaç tümcelerindeki özne gibi hareket etmektedir, ve özgür ilgi tümceciği nitelemeli koşaç tümcelerindeki yüklem gibidir. Ayrıca Türkçede (69a) düzgün iken (69b) dilbilgisi dışıdır.

(67) a. in the park is a good place to have a picnic.

b. in the park is where John met Mary.

(68) a. *dans le parc est un bon endroit pour un pique-nique
in the park is a good place for a picnic
b. *dans le parc est où Jean a rencontré Marie
in the park is where Jean has met Marie
*où Jean a rencontré Marie est dans le parc

(69) a. parkta piknik için iyi bir yer.

b. *o parkta Ali Ayşe'ye rastladığı yer.

*Ali Ayşe'ye rastladığı yer o parkta.

Heggie'nin son önermesi en ikna edici olan önermedir. Özellikle yüzey yapı dizilişinin önemsizliği söz kounusu olduğu temel yapıdaki yüklemin öznesine özgü bir özellik olabileceğini belirtmektedir. Bu görüşü kuvvetliyse, belirtmeli sözde-ayrık tümceler, yüzey yapı dizilişi ne olursa olsun, bir özne-yüklem yapısını çizecektir (Den Dikken 2001).

3.2.4 Tersinleme

Biri yüklemsiz yaklaşımla belirtmeli koşaç tümcesini analiz etmek istiyorsa, bu yapının tersinleyebilirliğinin nasıl açıklanacağını çözmesi gerekmektedir. Bunu gibi koşaç tümcelerinde iki ana öğe eşit bir sekilde ayakta kalmaktadır: özne konumun kapmaya gelince hiç biri yazgısı önce belirlenmemektedir.

Yüklemli yaklaşımda iki yapıdan biri temel yapıdır, diğeri türetilmiş yapıdır. Biri bu yaklaşımı kabul ettiği zaman türetilmiş yapının nasıl türetildiğini açıklaması gerekmektedir.

Yüklemli yaklaşımda iki tür tersinleme taşıması olabilmektedir: (i) yüklemin öznenin soluna taşınması; (ii) öznenin yüklemin sağına taşınması. Çoğu dilbilimciler yüklemin özne soluna taşındığını kabul etmektedir (Heggie 1988, Heycock 1994, Moro 1997, Mikkelsen 2004, Den Dikken 2006). Heggie yüklemin sola taşınması bir A'-taşıma olduğunu önerirken, Heycock, Moro, Mikkelsen ve Den Dikken yüklemin sola taşınması bir A-taşıma olduğunu düşünmektedir. Öznenin yüklem sağına taşınması Çinceye hiç uymamaktadır.

(70) a. *shi Zhangsan ta.
KOŞ Zhangsan o
'Zhangsan(dır) o'

b. *shi ni zui danxin de na-zhi mao
KOŞ sen en merak et- PARo-SF kedi
'En merak ettiğin(dir) o kedi.'

Dolayısıyla burada sadece yüklemin özne sola taşınmasına değinecektir. Aynı zamanda Heycock ve Kroch'un (1997,1999) önerdikleri yüklemsiz yaklaşım Çince için uygun değildir, totoloji veya eşitlemeli koşaç tümcesinde bir anlam değişim zarfı gerekmektedir (krş. **3.2.2**).

(71) a. Zhangsan *(jiu) shi Zhangsan.
Zhangsan işe KOŞ Zhangsan.
'Zhangsan işte Zhangsan'dır.

b. Zhangsan dui Lisi de taidu *(jiu) shi Wangwu dui ni de taidu.
Zhangsan karşı Lisi PAR tavrı işte KOŞ Wangwu karşı sen PAR tavrı

‘Zhangan’ın Lisi’ye karşı tavrısı işte Wangwu’nun sana karşı tavrısı(dır).’

Ayrıca KDY eleminin yapısında yüklem ile özne tersinlediğinde sadece özne odaklanabilir, KDY eleminin tümleci nitelemeli ise odak KDY eylemine kadar yayılabilmektedir.

(72) a. Ni renwei zui hoade hoxuanren shi shei?

‘Sana göre en iyi aday kim?’

Wo renwei zui haode hoxuanren shi **TA**.

ben san- en iyi aday KOŞ **O**

‘Bana göre en iyi aday **O**(dur).’

Wo ren wei [$_{ODAK}$ zui haode hoxuaren shi TA]

b. Ali en iyi adayı kim sandı?

Ali en iyi adayı **Ahmet** sandı.

Ali [$_{ODAK}$ en iyi adayı Ahmet] sandı.

(73) a. Wo renwei Lisi shi [$_{ODAK}$ zui haode hoxuaren].

ben san- Lisi KOŞ en iyi aday

‘Bana göre Lisi en iyi aday(dır).’

b. Wo renwei [ODAK Lisi shi zui haode hoxuanren].

c. Wo [$_{ODAK}$ renwei Lisi shi zui haode hoxuaren].

d. Ben Ali’yi [$_{ODAK}$ en iyi aday] sandım.

e. Ben [$_{ODAK}$ Ali’yi en iyi aday] sandım.

f. Ben [$_{ODAK}$ Ali’yi en iyi aday sandım].

Bunun için Yüklem Yükselme Yaklaşımını kabul ediyorum. Ayrıca **2.1**de gürüldüğü gibi Heggie'nin önerdiği A'-taşıma bazı problemler yaratmaktadır.

(74) a. Would John be the teacher?

b. *Would be John the teacher?

Dolaysıyla Heycock (1994), Moro (1997), Mikkelsen (2004) ve Den Dikken'in (2006) çalışmaısnı izleyerk tersinlemenin bir A-taşıma olduğunu kabul ediyorum. Uyum sorusuna gelince Uzun'un (2004) AÖ'ler için önerdiği hiyerarşi teorisini kabul ediyorum. Şimdilik (74) ve (75)nin aynı temel yapıya sahip olduğu ve (75) (74)ten türediğini söyleyebiliriz.

(75) a. Ali en iyi aday(dır).

b. Bu kitap Ali'nin aldığı(dır).

c. Türkiye gezmek için en iyi yer(dir).

d. Ahmet az önce ayrılan(dır).

(76) a. En iyi aday Ali(dir).

b. Ali'nin aldığı, bu kitap(tır).

c. Gezmek için en iyi yer Türkiye('dir).

d. Az önce ayrılan Ahmet('tir).

3.3 Özet

Bu bölümde Çince ve Türkçedeki koşaçların ve koşaç tümcelerinin özelliklerini, koşaç tiplerini ve koşaç tümcelerinin tersinlemesini görmüştük. Şimdi Çince ve

Türkçenin koşaçları ve koşaç tümclerinin özelliklerini karşılaştıralım.

Tablo 5.

Koşacın Özellikleri	Çince	Türkçe
Koşaç	*shi*	*i-*
Uyum	Yok	Var
Zaman	Taşımamaktadır	Taşımaktadır
Görünüş	Taşımaktadır	Taşımamaktadır
Olumsuz partikel	Eylemcil olumsuz partikel (bu)	Adcıl olumsuz partikel (değil)
KDY eyleminin tümlecinde	Genelde bulunması gerekmektedir	Bulunmamaktadır

Aslında Türkçede ayrık tümce ve sözde-ayrık tümcenin arasında ayrım bulunmadığı halde bu tezde bir yan tümce ve bir ana tümce oluşturan yapı sözde-ayrık tümce denmektedir. Bu Türkçenin tipolojisinden kaynaklanmaktadır.

3.2de koşaç tümcelerinin tipleri ve tersinlemeleri görülmektedir. Mikkelsen'e (2004) göre anlambilmesel açıdan bakarsak üç tür koşaç tümcesi bulunmaktadır: nitelemli koşaç tümcesi, belirtmeli koşaç tümcesi ve eşitlemeli koşaç tümcesi. Moro (1997), Mikkelsen (2004) ve Den Dikken'den (2006) gelerek, sözdizimsel açıdan bakarsak tüm koşaç tümceleri bir alt yapıdan türetilmektedir: koşaç bir küçük tümcecik seçmektedir, bu küçük tümcecik bir özne ve bir yüklemden oluşmaktadır, GYİ'ye uymak için bu iki ana öğeden birinin özne konumuna yükselmesi gerekmektedir. Küçük tümceciğin öznesi GösÇÖ'ye yükselirse bu Standart Koşaç

Tümcesidir. Küçük Tümceciğin yüklemi GösÇÖ'ye yükselirse bu koşaç tümcesi Tersinlemeli Koşaç Tümcesidir.

4. Sonuç

Bu tezin amacı Çince ve Türkçedeki koşaçlar ve koşaç tümcelerini toparlayıp karşılaştırmakta, ve koşaç tümcelerini incelemek için daha detaylı bilgiler sunmaktadır.

2. bölümde koşaç tümceleri ile ilgili çeşitli üretici dilbilgisi çalışmaları görülmektedir. Huang (1988) ve Rothstein'in (2001) çalışmaları hariç, diğer çalışmalarda koşacın anlamsız olduğu söylenmektedir. Heycock ve Kroch (1997, 1999), Uzun (2004) belirtmeli koşaç tümcesinin eşitlemeli koşaç tümcesi olduğunu önerirken, Moro (1997), Mikkelsen (2004) ve Den Dikken (2006) tüm koşaç tümcelerinin nitelmeli yapıdan türediğini önermektedir. Rothstein ise koşaç ya bir nitemeli küçük tümcecik, ya da bir AÖ seçtiğini (eşitlemeli koşaç tümcesi) önermektedir.

3. bölümde Çince ve Türkçede koşaçler ve koşaç tümcelerinin özelliklerini görmüştük. Çincenin *shi* koşacı GÖRÜNÜŞ konumunda bulunurken, Türkçenin koşacı *i-* eylemi ZAMAN konumunda bulunmaktadır. Türkçede ayrık tümce ve sözde-ayrık tümcenin arasında bir fark bulunmadığı halde bir yan tümce ve bir ana tümceden oluşan koşaç tümcesi yapısal olarak Çince ve İngilizcenin sözde-ayrık tümcelerine daha benzediği için bu tezde Tükçede bu yapıya sözde-ayrık tümce denmektedir. Çincede gerçek eşitlemeli koşaç tümcesi her zaman bir zarfın *jiu* gerektiği için bu tür tümcenin nitelemeli koşaç tümcesi olduğunu öneriyorum. KDY yapsında odağın yayılabilip yayılamamasından da koşaç tümcesinin tersinleyebilirliği anlaşılmaktadır. Bu gözlemlerle, Heggie (1988), Moro (1997), Heycock ve Kroch (1997, 1999), Mikkelsen (2004) ve Den Dikken'in (2006) görüşüne katılıyorum: koşaç anlamsız bir işlevsel öğedir ve bir küçük tümcecik seçmektedir. Tüm koşaç tümceleri nitelemeli yapıdan türetilmektedir (Heggie (1988), Moro (1997), Mikkelsen (2004),

Den Dikken (2006)). Yüklem GösTÜMÖ'ye değil, GösÇÖ'ye yükselmektedir (Moro (1997), Mikkelsen (2004), Den Dikken (2006)). Türkçe ve Çince arasındaki farkları ise, dilin tipolojisinden kaynaklanmaktadır.

Ancak bu tezde bazı sorulara çözüm getirilememektedir, örneğin: niçin Çincede KDY yapısında genelde GÖRÜNÜŞ taşıyan koşaç bulunması gerekirken, Türkçede bu yapıda zaman taşıyan koşaç bulunmamaktadır; aynı şekilde Çincenin ayrık tümcesinde bazen özne GösÇÖ konumuna yükselirken, bazen yükselmemektedir ve GösÇÖ konumu boş kalmaktadır (Huang 1988). Türkçede *Odur Ali* tümcesi *Ali* bir sağa taşıma mı? Yoksa sağdan eklenmekte mi? Bu soruları çözmek için koşaç yapılarını daha detaylı incelemek gerekmektedir.

Kaynakça

Adger, D. ve Ramchand, G. 2001. **Predication adn Equation**.

Backer, M. C. 2003. **Lexical Categories: Verbs, Nouns and Adjectives**. Cambridge University Press.

Bowers, J. 1993. **The Syntax of Predication**. Linguistic Inquiry 24 (4), 591-656.

Citko, B. 2006. **Small Causes Reconsidered: Not So Small and Not All Alike**.

Chao, Y. R. 1968. **A Grammar of Spoken Chinese**. University of California Press.

Chomsky, N. 1965. **Aspects of the Theory of Syntax**. MIT Press.

Chomsky, N. 1986. **Barriers**. MIT Press.

Chomsky, N. 1995. **The Minimalist Program**. MIT Press.

Curnow, T. J. 1999. **Towards a Cross-linguistic Typology of Copula Constructions**. Proceedings of the 1999 Conference of the Australian Linguistic Society.

Declerck, R. 1988. **Studies on Copular Sentences, Clefts and Pseudo-Clefts**. Leuven: Leuven University Press/Foris Publications.

Den Dikken, M. 2001. **Specificational Copular Sentences and Pseudoclefts**. The Syntax Companion, Martin Everaert & Henk van Riemsdijk (eds).

Den Dikken, M. 2006. *Relators and Linkers*. The MIT Press.

Devitt, D. 1994 **Copula Construction in Cross-linguistic and Diachronic Perspective**. PH.D., U.M.I.

Guéron, J. 1994. **Beyond Predication: The Inverse Copula Construction in English**. Paths towards Universal Grammar, Cinque et al. Georgetown University Press.

Hedberg, N. 1999. **The Discourse Function of English Clefts and Mandarin shi…de Constructions**. Workshop on the Discourse Function of Clefts; Humboldt University, Berlin, Germany, Oct. 1-3.

Heggie, L. A. 1987. **A Unified Approach to Copular Sentences**. University of Southern California, 129-142.

Heggie, L. A. 1988. **The Syntax of Copular Structures**. Doctoral Dissertation, University of Southern California.

Heycock, C. 1994. **The Internal Structure of Small Clauses: New Evidence from Inversion**. Department of Lingustics, University of Edinburg.

Heycock, C. ve Kroch, A. 1997. **Inversion and Equation in Copular Sentences**. Zas Papers in Linguistics10: 71-87.

Heycock, C. ve Kroch, A. 1999. **Pseudocleft Connectedness: Implications of the LF Interface Level**. Linguistic Inquiry, Volume 30: 365-397.

Hsieh, C.-L. 1998. **Focusıng Construction in Mandarin Chinese: Cleft and Pseudocleft Sentences**. Master Dissertation, National Tsing-Hua University.

Hsieh, C.-L. 2002. **Emphatic Shi and Predictive-Assertive Hui in Mandarin Chinese**. National Tsing Hua Unversity.

Huang, C.-T. J. 1982. **Logical Relations in Chinese and the Theory of Grammar**. PH.D., MIT Press.

Huang, C.-T. J. 1987. **Remarks on Empty Categories in Chinese**. Linguistic Inquiry 18 (2): 221-337.

Huang, C.-T. J. 1988. **Shuo shi he you [on 'be' and 'have' in Chinese]**. in Bulletin of the Institute of History and Philology, Academia Sinica 59, 43-64, 1990.

Kirchner, J. S. 2005. **Sluicing and So-Called Sluicing: A New Analysis of mandarin IP-Ellipsis**. University of California, Santa Cruz.

Konfilt, J. 1997. **Turkish**. Routledge. London and New York.

Lasnik, H. 1999. **Minimalist Analysis**. Blackwell Publishers.

Lasnik, H. 2004. **Minimalist Investigations in Linguistic Theory**. Routledge, London and New York.

Lasnik, H. ve M. Saito. 1992. **Move** α. Cambridge, Mass.: MIT Press.

Li, C. N. ve S. A. Thompson. 1982. **Mandarin Chinese: A Functional Reference Grammar**. The Crane Publishing.

Li, Y.-H. A. 1990. **Order and Constituency in Mandarin Chinese**. Kluwer Academic Publishers.

Löbel, E. 2000. **Copular Verbs and Arguments Structure: Participant VS. Non-Participant Roles**. Theoretical Linguistics 26, 229-258.

Lundin, K. 2003. **Small Clauses in Swedish**. PH. D. Dissertation.

Mikkelsen, L. 2004. **Specifying Who: On the Structure, Meaning, and Use of Specificational Copular Clauses**. Doctoral Dissertation.

Mikkelsen, L. 2005a. **Truncated Clefts**. 27th Jahrestagung der Deutschen Gesellshaft für Sprachwissenschaft in Cologne.

Mikkelsen, L. 2005b. **Subject Choice in Copular Clauses**.

Moro, A. 1997. **The Raising of Predicates**. Cambridge University Press.

Moro, A. 2000. **Dynamic Antisymmetry**. The MIT Press.

Partee, B. H. 2000. **Copula Inversion Puzzles in English and Russian**. UMOP 23: Issues in Semantics and its Interaface, Kiyomi Kusumoto and Elisabeth Villalta (eds). University of Massachusetts, Amherst: GLSA, 198-208.

Pustet, R. 2003. **Copulas: Universals in Categorization of the Lexicon**. Oxford University Press.

Sybesma, R. 1997. **Why Chinese Verb-le Is a Resultative Predicate**. Journal of East Asian Linguistics 6. Kluwer Academic Pulishers.

Rizzi, L. 1990. **Relativized Minimality**. MIT Press.

Rothstein, S. 1995. **Small Clauses and Copular Constructions**. Syntax and Semantics Vol. 28: Small Clauses, 153-177. New York: Academic Press.

Rothstein, S. 2001. **Predicates and Their Subjects**. Kluwer Academic Publishers.

Shyu, S. -İ. 1995. **The Syntax of Focus and Topic in Mandarin Chinese**. PH. D. Dissertation, University of Southern California.

Simpson, A. 1999. **On the Re-Analysis of Nominalizers in Chinese, Japanese and Korean**. SOAS.

Simpson, A. & X.-Z. Z. Wu. 2000. **The Grammaticalization of Formal Nouns and Nominalizers in Chineses, Japanese and Korea**. SOAS/USC.

Simpson, A. & X.-Z. Z. Wu. 1999. **The Syntax and Interpretation of Setence-Final De**. SOAS/USC.

Tang, S.-W. 1998. **Parametrization of Features in Syntax**. PH. D. Dissertation. UNIVERSITY of CALIFORNIA, IRVINE.

Tang, S.-W. 2000. **Nominal Prediction and Focus Anchoring**. ZAS Papers in Linguistics.

Tang, T.-C. 1979. **Guoyu de shiziju(國語的是字句). Çincenin shi tümcesi**. Studies in Chinese Syntax. Student Book Co., Ltd.

Turan, Ümit D. 2002. **Ayrık Tümce**. XVI. Dilbilim Kurultayı Bildirileri. Hacettepe Üniversitesi

Uzun, N. E. 2000. **Anaçizgileriyle Evrensel Dilbilgisi ve Türkçe**. Multilingua.

Uzun, N. E. 2003. **Türkçenin Koşaç Tümceleri Üzerine**. A paper presented in 17th National Conference on Turkish Linguistics, Anadolu University, Ankara.

Uzun, N. E. 2004. **An Hierarchical Explanation against the Distinction of Nominal Copular Sentences in Turkish**.

Wang, Li. 1943. **Zhongguo Xiandai Yüfa (Çağdaş Çince Grameri)**. Chunghwa Book.

Wei, Ting-Chi. 2004. **Predication and Sluicing in Mandarin Chinese**. PH. D. Dissertation. National Kaohsiung Normal University.

Abstract

There are a lot of works on copular sentences in last 30 years. Heggie (1987, 1988) provides a unified theory of English copular structures. After Heggie, Heycock (1994), Rothstein (1995, 2001), Moro (1997), Heycock & Kroch (1997, 1999), Löbel (2000), Partee (2000), Adger & Ramchand (2001), Mikkelsen (2004), Den Dikken (2006) are also provides a lot contribution to copular sentences.

In this Dissertation we will investigate the copular sentences in Chinese and Turkish. Wang (1943), Chao (1968), Tang (1979), Li & Thompson (1982), Huang (1988) and Hsieh (1997, 2002) have given a lot of efforts on Chinese copular sentences. However, only Huang (1988) and Hsieh (1997) talk about the syntax of copular sentence. There are few works in Turkish copula sentences, we can find the works from Konfilt (1997) and Uzun's (2003, 2004).

In this dissertation, our aim is to provide the syntax of copular sentences in Chinese and Turkish.

Keywords: Chinese, Turkish, copula, copular sentences, inversion

Özet

Koşaç tümcesinin sözdizimi üzerine son otuz yılda bir çok çalışma yapılmıştır. Heggie (1987, 1988) İngilizce koşaç tümceleri için kapsamlı bir teori ortaya koymuştur. Heggie'den sonra Heycock (1994), Rothstein (1995, 2001), Moro (1997), Heycock ve Kroch (1997, 1999), Löbel (2000), Partee (2000), Adger & Ramchand (2001), Mikkelsen (2004), Den Dikken'ın (2006) yaptıkları çalışmalar koşaç tümcelerinin sözdizimine büyük katkıda bulunmuştur.

Bu tezde Çince ve Türkçenin koşaç tümceleri incelenmektedir. Wang (1943), Chao (1968), Tang (1979), Li & Thompson (1982), Huang (1988) ve Hsieh (1997, 2002) Çincenin koşaç tümcelerini ayrıntılı bir sekilde çalışmışlardır. Ancak Huang (1988) ve Hsieh'in (1997) çalışmaları hariç, diğer çalışmalarda koşaç tümcelerinin sözdizimine pek değinilmemektedir. Türkçedeki koşaç tümcelerine dair çalışmalar ise Konfilt (1997) ve Uzun (2003, 2004) tarafından yapılmıştır.

Bu tezin amacı Çince ve Türkçenin koşaç tümcelerinin sözdizimini incelemek ve daha verimli dil olguları ortaya çıkarmaktır. Böylelikle koşaç tümceleri bu şekilde daha anlaşılır bir duruma gelecektir.

Anahtarsözcükler: Çince, Türkçe, Koşaç, Koşaç Tümcesi, Tersinleme

Önsöz

Türkiye'ye geldiğimde dilbilim hakkında hiç bir şey bilmediğimi söyleyebilirim. İlk önce dinleyici öğrenci olarak Lisans derslerine katıldım, yavaş yavaş dilbilimin ne olduğunu öğrendim. Yüksek Lisansa başladığımda, sonradan tez danışmanı olacak olan Doç. Dr. N. Engin uzun bana koşaç tümcesi konusunu verdi. Bir yandan dersleri alıyor, bir yandan koşaç ile ilgili çalışmaları toparlıyordum. Derslerimi bitirdikten sonra tez hazırlamaya başladım. Ancak bir türü yazamadım. 2006 Şubat ayında Den Dikken'in (2006) çalışmasını okuduktan sonra ne yağacağım kafamda şekillendi ve nihayet bu tezi yazabildim.

Burada bazı kişilere teşekkür etmek istiyor. Tez hazırlamak sürecinde Dr. Chia-Ling Hsieh, Prof. Dr. Elisabeth Löbel ve Prof. Dr. Macel Den Dikken bana çok yardım etti. Löbel ve Den Dikken, yazdığım sorularıma cevap vererek bu konuda daha çok şey anlamamı sağladılar. Dr. Uzun tabii ki bana da çok yardım etti. Babam ve annem tüm hayatım boyunca beni destekliyor. Hocalarım Prof. Dr. İclal Ergenç, Yrd. Doç.Dr. Seda Gökmen, Yrd. Doç.Dr. Selçuk İşsever, Dr. Özgür Aydın; sınıf arkadaşlarım, Zeynep, Devrim, Serap, Bengü, Zihni, Özge, bana Türkçe öğreten Ahmet Huang, Uğur Wu, Hasan Peng, Ayten Kao, Prof. Dr. Abdülkadir Gürer, Prof. Dr. Aysu Ata, Yrd. Dr. Kubilay Aysevenler hoca, Türk arkadaşlarım Süleyman Aksoy, Erke Suiçmez, Tayvanlı arkadaşım Cha-Ta Hsu, kız arkadaşım Xiao-Jun Hsu bana büyük dostluk, hocalık verdikleri için burada onlara teşekkür ediyorum. Türkiye'ye gelmem benim için büyük bir şanstır, sizinle tanışmak benim hayatımda en büyük onurumdur.

Chen Chien-Hsun

06.30.2006. Ankara, Türkiye

İçindekiler

Önsöz **i**

İçindekiler **ii**

1. Giriş **1**

1.0 Giriş 1

1.1 Temel Kavramlar 1

1.1.1 YÜKLEMLEM, Özne ve Yüklem 2

1.1.2 Koşaç 3

1.2 Tezin Kapsamı 5

1.3 Tezin Bölümleri 6

2. Önceki Çalışmalar **7**

2.0 Giriş 7

2.1 Heggie (1988) 8

2.2 Moro (1997) 14

2.3 Heycok ve Kroch (1997, 1999) 16

2.4 Rothstein (2001) 18

2.5 Mikkelsen (2004) 19

2.6 Den Dikken (2006) 25

2.7 Huang (1988) 32

2.8 Uzun (2004) 34

2.9 Özet 37

3. Çince ve Türkçede Koşaç Tümcelerinin Karşılaştırılması **38**

3.0 Giriş 38

3.1 Çince ve Türkcede Koşaç Tümcelerinin Özellikleri 38

3.1.1 Çince ve Türkçede koşacın özellikleri 38

3.1.1.1 Çince 38

3.1.1.2 Türkçe 41

3.1.2 Adcıl Koşaç Tümcesi 42

3.1.3 Ayrık Tümce 46

3.1.3.1 Çince 46

3.1.3.2 Türkçe 49

3.1.4 Sözde-Ayrık Tümce 51

3.1.4.1 Çince 51

3.1.4.2 Türkçe 52

3.1.5 KDY Eylemi ve Koşaç Tümcesi 53

3.1.5.1 Çince 53

3.1.5.2 Türkçe 55

3.1.6 Özet 56

3.2 Koşaç Tümcelerinin Temel Sözdizimi ve Tersinlenmesi 58

3.2.1 Koşaç Tümcelerinin Ayrımları ile Temel sözdizimi ve Tersinlenmesi 58

3.2.2 Yüklem Yükseltmeme Yaklaşımı 61

3.2.3 Yüklem Yükselme Yaklaşımı 65

3.2.4 Tersinleme 72

3.3. Özet 75

4. Sonuç **78**

Kaynakça **80**

Abstract **85**

Özet **86**

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DİLBİLİM ANABİLİM DALI

KOŞAÇ TÜMCELERİ: EVRENSEL DİLBİLGİSİ ÇERÇEVESİNDE TÜRKÇE VE ÇİNCENİN KARŞILAŞTIRILMASI

Yükseklisans Tezi

Tez Danışmanı :Doç. Dr. N. Engin Uzun

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	**İmzası**
.....	.....
.....	.....
.....	.....

Tez Sınavı Tarihi .....